

Kardynał Stefan Wyszyński

współzałożyciel i protektor
Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych

Robert Danieluk SJ
Lidia Potykanowicz-Suda

Kardynał Stefan Wyszyński
współzałożyciel i protektor
Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych

Publikacja przygotowana przez Papieski Instytut Studiów Kościelnych
we współpracy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych
w związku z przygotowaniem do beatyfikacji Sługi Bożego Stefana Wyszyńskiego.

A R C H I W A
P A Ń S T W O W E

Redakcja: Robert Danieluk SJ, Henryk Drożdziel SJ, Lidia Potykanowicz-Suda

Konsultacja przy opisie fotografii: Emilia Cadel-Borelli, Henryk Drożdziel SJ,
bp Zbigniew Kiernikowski, Ryszard Plezia SJ, Lech Rynkiewicz SJ

Korekta: Marek Trenkler Texter.pl

Skany: Lech Rynkiewicz SJ

Projekt graficzny: Grzegorz Filip

Wszystkie przedstawione w książce archiwalia oznaczone skrótem APISK, sygn. 33/
pochodzą z zasobu Archiwum Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych (zespół nr 33:
„Zasób historyczny Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych”). W czasie przygotowania
obecnej publikacji archiwum Instytutu było częściowo niedostępne z powodu remontu
budynku, stąd niektóre dokumenty cytowane są w książce jedynie w kopii.

NIHIL OBSTAT

Przełożony Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej

Towarzystwa Jezusowego

Tomasz Ortmann SJ

Warszawa, dnia 24.03.2020

L.dz. 2020/04/NO/P

Na okładce: Kard. Stefan Wyszyński i Eugeniusz Reczek SJ przed wejściem do Instytutu,
30 listopada 1968 r., fot. G. de Rubeis. APISK, sygn. 33/Fotografie 2,72.

Druk i oprawa: Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o.

©Copyright by Papieski Instytut Studiów Kościelnych, Rzym 2020.

ISBN 978-83-915544-5-6

ROBERT DANIELUK SJ
LIDIA POTYKANOWICZ-SUDA

**Kardynał Stefan Wyszyński
współzałożyciel i protektor
Papieskiego Instytutu
Studiów Kościelnych**

PAPIESKI INSTYTUT STUDIÓW KOŚCIELNYCH

RZYM 2020

Niniejsza publikacja została przygotowana z okazji beatyfikacji kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski. Autorzy przedstawili w niej związki Księdza Prymasa z powstaniem i rozwojem Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych z siedzibą w Rzymie. Ukazuje ona rozległość i głębię myślenia Prymasa Tysiąclecia. Troszcząc się o poszukiwanie i zaprezentowanie materiałów archiwalnych, dotyczących historii Kościoła w Polsce, historii nierozzerwalnie związanej z dziejami Polski w jej obecnych i dawnych granicach, Ksiądz Prymas wybiegał myślą poza to co tu i teraz, poza to co aktualne i konieczne, antycypując odzyskanie przez Ojczyznę pełnej wolności.

Wielkość Księdza Prymasa przejawiała się również w umiejętności znalezienia odpowiedniej osoby, w tym przypadku o. Eugeniusza Reczka SJ, który podzielał Jego intuicje, potrafił je wcielić w życie, stworzyć struktury organizacyjne i personalne Instytutu oraz zadbać o to, co konieczne do jego rozwoju.

Do końca życia kard. Stefan Wyszyński wspierał wszechstronnie Papieski Instytut Studiów Kościelnych. Interesował się żywo jego osiągnięciami, funkcjonowaniem, planami i wyzwaniem. Pozostawał w bliskim kontakcie z osobami kierującymi Instytutem i w nim pracującymi. Był nie tylko założycielem i protektorem PISK, ale prawdziwym pasterzem i ojcem.

Składam serdeczne podziękowania wszystkim zaangażowanym w przygotowanie i wydanie niniejszej publikacji: dr Lidii Potykanowicz-Suda, o. dr. Robertowi Danielukowi SJ, o. Lechowi Rynkiewiczowi SJ oraz Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, bez której wsparcia, ta publikacja by się nie ukazała, a już na pewno nie tak szybko.

Tak niewielu zrobiło tak wiele w tak krótkim czasie. Niech Pan Was błogosławi obficie w roku, w którym doświadczamy cierpienia spowodowanego epidemią koronawirusa, ale i radości, mamy wciąż nadzieję, z rychłej beatyfikacji Sługi Bożego Stefana kard. Wyszyńskiego, wybitnego Syna Kościoła i Polski oraz współzałożyciela i protektora PISK.

o. Henryk Drożdźiel SJ, Rektor PISK

LIDIA POTYKANOWICZ-SUDA

Kardynał Stefan Wyszyński a Papieski Instytut Studiów Kościelnych – przegląd źródeł

*Kościół ma głęboki szacunek dla dziejów Narodu.
Skrętnie zbieramy okruchy dziejów, jak okruchy ewangeliczne,
bo są one zawsze pożywne. Najdrobniejsza okruszyna Ewangelii żywi ducha.
Podobnie okruchy dziejów Narodu są mocą jego ducha.*

(Kard. Stefan Wyszyński, Kruszwica, 18 IX 1970 r.)

Posługa pasterska Prymasa Tysiąclecia, kard. Stefana Wyszyńskiego, była przepelniona umiłowaniem Ojczyzny, troską o dobro i przyszłość narodu polskiego, jego tożsamość chrześcijańską, a także szacunkiem do dziejów i tradycji Polski. Dawał temu wyraz zarówno w wielu publicznych wystąpieniach oraz dokumentach, jak i poprzez konkretne działania. Jednym z nich było współzałożenie, a następnie wspieranie w różnych formach Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych z siedzibą w Rzymie.

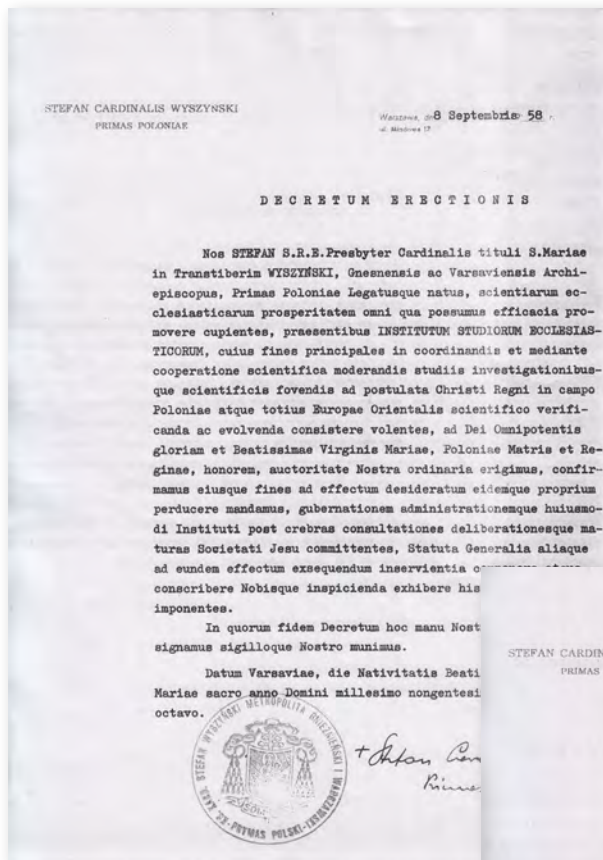
Dr Lidia Potykanowicz-Suda – historyk i archiwista, pracownik Archiwum Państwowego w Gdańsku, współpracownik Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych.

Zalążkiem powstania tej instytucji było powołanie jesienią 1958 r. Prymasowskiej Delegatury Ośrodka Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych – instytutu działającego od ponad dwóch lat przy KUL. Do zadań placówki należało zebranie, uporządkowanie, systematyczne udostępnienie naukowcom i wydanie źródeł do historii Kościoła w Polsce, przechowywanych głównie w Archiwum i Bibliotece Watykańskiej. Na kierownika rzymskiej delegatury kard. Wyszyński powołał jezuitę o. Eugeniusza Reczka – człowieka wielkich idei, pasjonata archiwaliów i świetnego organizatora. Ten zaś, znając działania podobnych instytucji w Europie Zachodniej oraz USA, rozpoczął iście benedyktyńską pracę systematycznych poszukiwań i rejestracji poloników watykańskich.

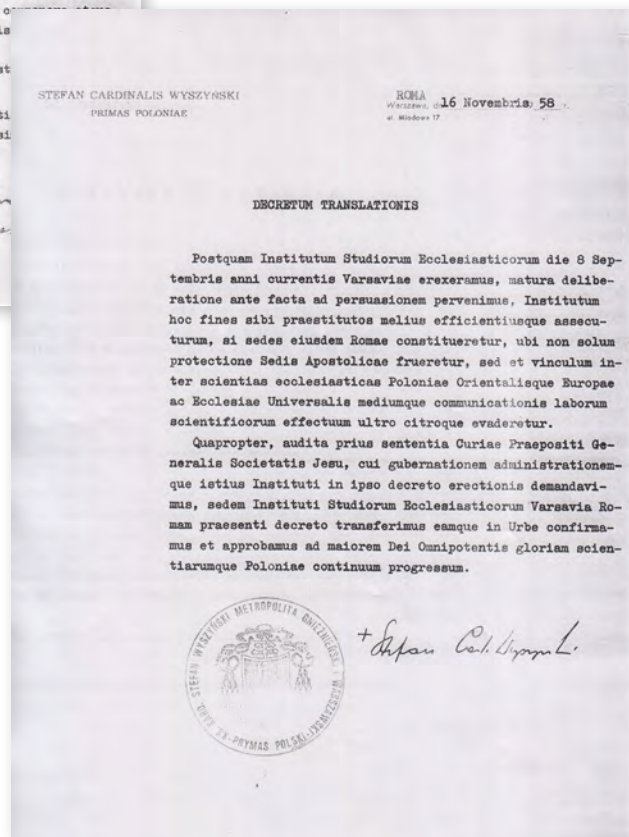
Wyniki badań gromadził w systemie wzajemnie uzupełniających się repertoriów (topograficznym, chronologicznym i systematycznym). Powoli skromny pokój o. Reczka zapełniał się kartotekami i mikrofilmami.

Upór i ciężka praca przynosiły kolejne owoce. W grudniu 1962 r. prymas Wyszyński podpisał z Prowincją Wielkopolsko-Mazowiecką Towarzystwa Jezusowego wstępne porozumienie, które zakładało stworzenie przez Prowincję centralnego instytutu badań i studiów kościelnych. On natomiast ze swej strony obiecał konieczne wsparcie finansowe.

Tym samym zakończyła się pewna tymczasowość w działalności tej jednoosobowej instytucji. Jednak proces tworzenia Instytutu – pod względem formalno-prawnym – zakończył się nieco później. Prawdopodobnie, na skutek różnych trudności organizacyjnych, dopiero pod koniec lat 60. XX w. kard. Wyszyński wydał dekret erygujący Instytut Studiów Kościelnych oraz dekret ustanawiający jego siedzibę w Rzymie. Pierwszy z dokumentów nosi datę 8 września 1958 r. Uznaje się ją za początek późniejszego Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych.

Kopia dekretu kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski, powołującego Instytut Studiów Kościelnych, Warszawa, 8 września 1958 r.
APISK, sygn. 33/C 5.2.

Kopia dekretu kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski, ustalającego siedzibę Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie, Rzym, 16 listopada 1958 r.
APISK, sygn. 33/C 5.2.

Innocentius PP.XI	1683	9.11	683.9.11:2 <small>Inv.</small>
Joanni III r.Polon.	75	212v-213	
ASV.Epist.ad Princ.			<small>mf.</small>
Pontifex regi Poloniae de itinere ad liberandam Viennam suscepto gratulatur quaecumque eius ar- mis fausta adprecans."Perlectis litteris".			
Romae a.s.MM.			lat registr
an.7			chart

a)

683.9.11:2

1/Theiner, VMPL 3 n.711 p.691.-Reg.Brev.an.7 f.200
2/Berthier, Inn.XI Ep.Pr.2 n.1523 p.126-127

b)

Kartki dokumentacyjne repertorium chronologicznego: a) karta główna z opisem dokumentu,
b) karta dokumentacyjna z informacją bibliograficzną, 11 lutego 2020 r., fot. R. Danieluk SJ.

Innocentius PP.XI	1683	9.11	683.9.11:2 Inv.
Joanni III r.Polon.	75	212v-213	
ASV.Epist.ad Princ.			mf.

Pontifex regi Poloniae de itinere ad liberanda
Viennam suscepto gratulatur quaecumque eius ar-
mis fausta teris".

Maszyna do pisania używana w Instytucie od lat 60. XX w., 4 lipca 2019 r., fot. M. Cempla.

Pomoc finansowa otrzymana od Prymasa pozwoliła o. Reczkowi przystąpić do zorganizowania stałej placówki w Rzymie. Wiosną 1963 r. wynajął on w tym celu kilka pomieszczeń w rzymskim domu Zgromadzenia Sióstr św. Józefa z Cluny przy via Mecenate 37. Nową siedzibę otwarto tam 30 kwietnia 1963 r. Oprócz miejsca na zbiory (mikrofilmy, kartoteki), posiadała ona czytelnię dla ich użytkowników. Tymczasem od 29 września do 4 grudnia 1963 r. w Rzymie trwały obrady II sesji Soboru Watykańskiego II. Wielu biskupów polskich, którym udało się uzyskać paszporty, odwiedziło wówczas nowo powołaną placówkę. Wśród odwiedzających nie mogło zabraknąć jej współorganizatora i protektora. Kardynał Stefan Wyszyński przybył po raz pierwszy do Instytutu 23 listopada 1963 r. Obejrzał pomieszczenia, zapoznał się z pracownikami i szczegółami prowadzonych wówczas badań.

Pierwsza siedziba Instytutu przy via Mecenate 37, maj 1963 r., autor fot. nieznanym. *APISK*, sygn. 33/Fotografie 1.

List kard. Stefana Wyszyńskiego do Eugeniusza Reczka SJ m.in. z informacją o planowanym przybyciu do Instytutu w czasie sesji Soboru Watykańskiego II, Rzym, 17 maja 1963 r. *APISK*, sygn. 33/A 12.02. →

Rybn
Warszawa, dn. 17. V. 19. 63.
ul. Miodowa 17.

Drogi Gie.

Stwierdziłem przez telegram z 8. V. 63 o pracy

Gie. Proszę mi wybaczyć, iż teraz ja

mi odwrócić, - odpisuję - w sprawie

Isborn - jeśli teraz jstnie będzie

rejst, a byłoby kłótni. Uważam

to nieporozumienie - w sprawie Isborn.

Cożby można Gie dopowiedzieć i

o obywateli pod opieką Matki. Króla

Jesno górnym.

Je contacte protokola

+ Stefan Karol Wyszyński.

Kardynał Stefan Wyszyński w towarzystwie Jerzego Mirewicza SJ
wchodzi do Instytutu, 23 listopada 1963 r.,
fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis.
APISK, sygn. 33/Fotografie 1,15.

+ Stefan

W sali z repertoriami i katalogami. Obok kard. Stefana Wyszyńskiego Eugeniusz Reczek SJ, w głębi Jerzy Mirewicz SJ, 23 listopada 1963 r., fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. APISK, sygn. 33/Fotografie 1,18.

Carl. Wyszyński L.

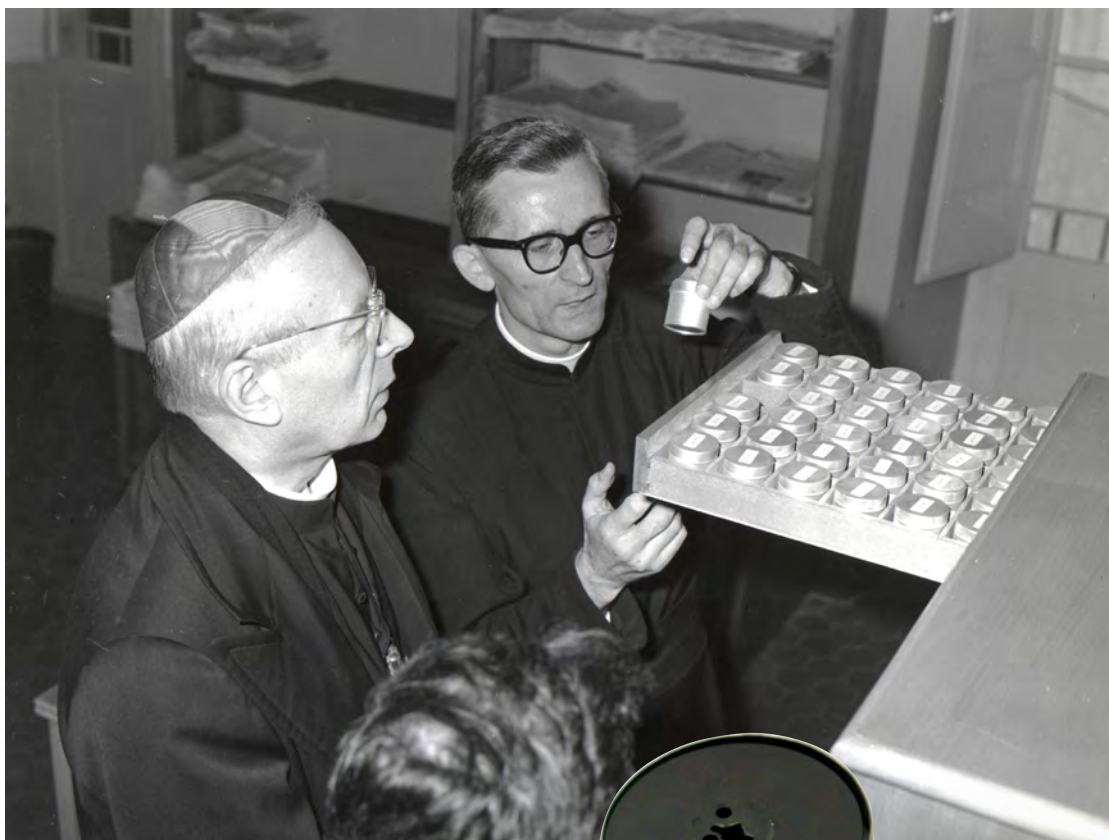
Kardynał Stefan Wyszyński przegląda kartki jednego z repertoriów. Po prawej od Kardynała Eugeniusz Reczek SJ, po lewej Jerzy Mirewicz SJ, 23 listopada 1963 r., fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie 1,38*.

Widok ogólny czytelnicy, 23 listopada 1963 r., fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie 1,19*.

Kardynał Stefan Wyszyński wśród pracowników i współpracowników Instytutu. Od prawej: Ada Leggeri, Krystyna Sadowska, Maria Bielecka, Eugeniusz Reczek SJ, Jerzy Mirewicz SJ, 23 listopada 1963 r., fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 1,41.

W magazynie mikrofilmów.
Eugeniusz Reczek SJ przedstawia zbiór
reprodukcji dokumentów z zasobów
Stolicy Apostolskiej, 23 listopada 1963 r.,
fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis.
APISK, sygn. 33/Fotografie 1,47.

Metalowe puszki z taśmami
mikrofilmowymi z lat 60. XX w.,
11 lutego 2020 r., fot. R. Danieluk SJ.

Eugeniusz Reczek SJ objaśnia kard. Stefanowi Wyszyńskiemu działanie aparatu do odczytywania mikrofilmów. Obok stoi Jerzy Mirewicz SJ, 23 listopada 1963 r., fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 1,53.

Kardynał Stefan Wyszyński wpisuje się do książki pamiątkowej Instytutu, 23 listopada 1963 r.,
fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 1,55.

Tekst wpisu do książki pamiątkowej Instytutu, 23 listopada 1963 r. *APISK*, sygn. 33/*D* 42,10. →

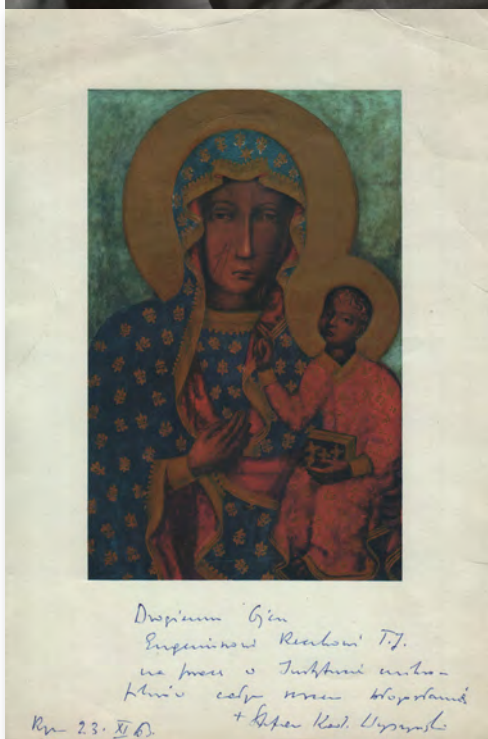
Deus Scientiarum Dominus
des Tibi gratiam et Lumen
et benedict omnia

Opere Tua

in conspectu protuluo

+ Super Carl. Wypunkt
Poloniae Primes

Rouee, 23. xy 6

Podczas pisania błogosławieństw pod obrazkami z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej, 23 listopada 1963 r., fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. APISK, sygn. 33/Fotografie 1,55.

Obrazek z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej z błogosławieństwem kard. Stefana Wyszyńskiego dla Eugeniusza Reczka SJ, Rzym, 23 listopada 1963 r. APISK, sygn. 33/A 12.01.

Kardynał Stefan Wyszyński błogosławi pracowników i współpracowników Instytutu, 23 listopada 1963 r., fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie 1,63*.

W kaplicy sióstr św. Józefa z Cluny, obok pomieszczeń wynajmowanych przez Instytut, 23 listopada 1963 r., fot. B. Bozzachi, G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie 1,67*.

W czerwcu 1963 r. powiększył się personel Instytutu i liczył na stałe trzech pracowników naukowych. Dzięki temu rejestracja poloników prowadzona do tej pory głównie w Archiwum i Bibliotece Watykańskiej została poszerzona m.in. o włoskie archiwa państwowe, Bibliotekę Narodową w Wiedniu, Bibliotekę Narodową w Paryżu oraz archiwa niemieckie w Monachium i Getyndze. Równoległe z rejestracją poloników Instytut prowadził systematyczną pracę nad ich mikrofilmowaniem. Czynności te wykonywano w laboratoriach archiwów i bibliotek, w których prowadzono kwerendę lub robiono mikrofilmy własnym sprzętem. Instytut posiadał już także specjalistycznie wyposażoną pracownię fotograficzną, umożliwiającą szybkie sporządzenie w krótkim czasie odbitek pozytywowych mikrofilmów z posiadanych negatywów i udostępnienie je licznie odwiedzającym go naukowcom z kraju i zagranicy. Coraz bardziej profesjonalnie funkcjonującą placówkę kard. Wyszyński odwiedził po raz kolejny 8 grudnia 1965 r.

Przyjazd kard. Stefana Wyszyńskiego do Instytutu. Wita Antoni Mruk SJ, obok stoi Eugeniusz Reczek SJ, 8 grudnia 1965 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 2,4.

W korytarzu Instytutu, 8 grudnia 1965 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 2,18. →

Kardynał Stefan Wyszyński konsultuje repertorium. Obok Eugeniusz Reczek SJ, 8 grudnia 1965 r.,
fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 2,28.

W pracowni fotograficznej. Wykonywanie reprodukcji prezentuje Bruno Bozzachi, 8 grudnia 1965 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/ *Fotografie* 2,47.

Przy aparacie do wykonywania taśm pozytywowych. Od prawej: Antoni Mruk SJ, ks. Franciszek Mączyński, kard. Stefan Wyszyński, Eugeniusz Reczek SJ, 8 grudnia 1965 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 2,53.

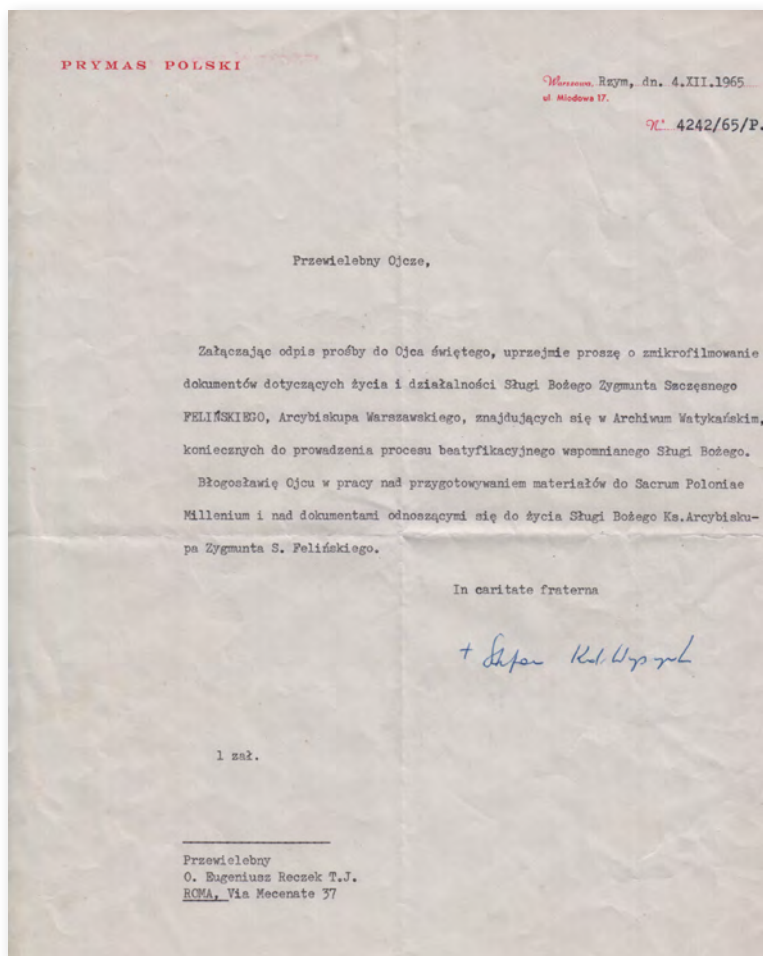

Kardynał Stefan Wyszyński zapoznaje się z pracami nad mapami diecezji polskich przygotowywanymi przez Instytut na jego prośbę. Od prawej: Danuta Martyn, pracownik Instytutu Geografii Uniwersytetu Warszawskiego, Eugeniusz Reczek SJ. Po lewej od Kardynała ks. Franciszek Mączyński, Antoni Mruk SJ, 8 grudnia 1965 r., fot. G. de Rubeis. *APISK, sygn. 33/Fotografie 2,43.*

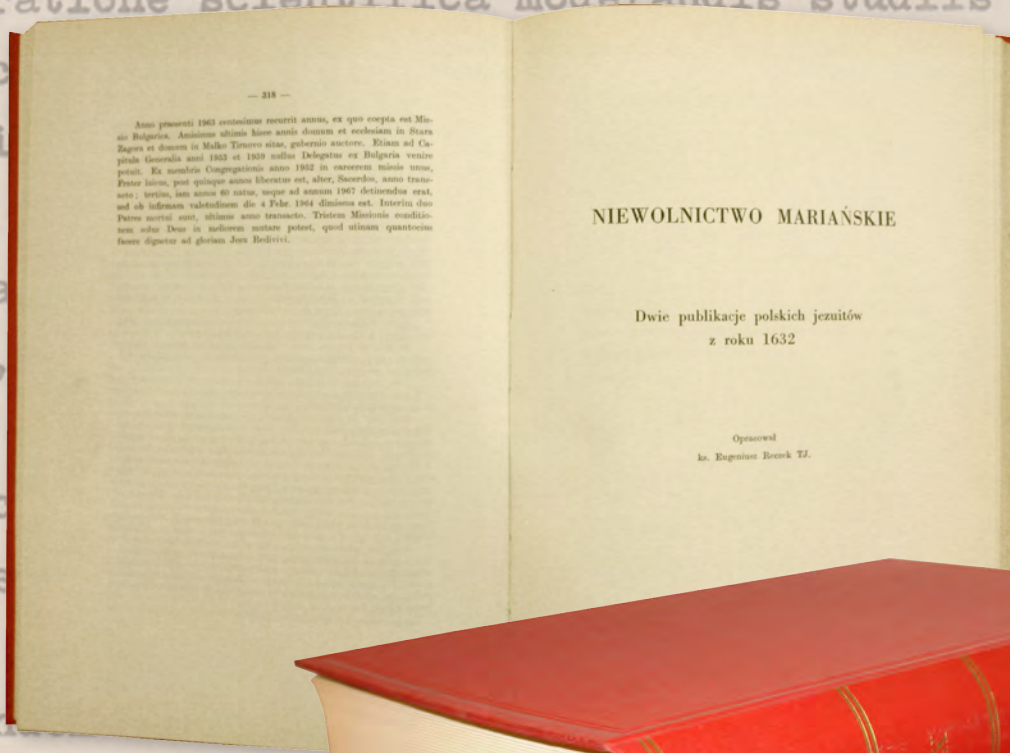
Podsumowanie wizyty. Od prawej: Antoni Mruk SJ, ks. Franciszek Mączyński, kard. Stefan Wyszyński, Eugeniusz Reczek SJ, 8 grudnia 1965 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/Fotografie 2,55.

Od 1957 r. Kościół w Polsce realizował precyzyjnie opracowany przez kard. Wyszyńskiego program odrodzenia religijnego (nawiedzenie wszystkich diecezji i parafii przez kopię obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej i Wielka Nowenna Tysiąclecia), przygotowujący naród do tysiąclecia chrztu Polski. Również poza granicami kraju trwały przygotowania kościelne do świętowania Millennium. Skupiały się one wokół powołanego przez abp. Józefa Gawlinę w 1961 r. Centralnego Komitetu Obchodu Tysiąclecia Chrztu Polski. Do prac Komitetu włączył się o. Reczek. Dlatego od 1964 r. prowadzono w Instytucie prace redakcyjne nad ostatnimi tomami monumentalnego wydawnictwa *Sacrum Poloniae Millennium*. W jednym z nich (t. X) o. Reczek opublikował dwa teksty jezuitów polskich z 1632 r. na temat niewolnictwa mariańskiego.

List kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski, do Eugeniusza Reczka SJ, w którym m.in. błogosławi jego pracy nad przygotowaniem materiałów do *Sacrum Poloniae Millennium*, Rzym, 4 grudnia 1965 r. APISK, sygn. 33/A 12.02.

siasticarum prosperitatem omni qua possumus efficacia pro-
vere cupientes, praesentibus INSTITUTUM STUDIORUM ECCLESIAS-
RUM, cuius fines principales in coordinandis et mediante
operatione scientifica moderandis studiis

Fragment tomu X *Sacrum Poloniae Millennium* z tekstem *Niewolnictwo Mariańskie. Dwie publikacje polskich jezuitów z roku 1632*, opracowanym przez Eugeniusza Reczka SJ, Rzym 1964, 8 lutego 2020 r., fot. H. Drożdździel SJ. Z zasobu bibliotecznego PISK.

Monumentalne, wielotomowe wydawnictwo na 1000-lecie chrztu Polski *Sacrum Poloniae Millennium*, którego ostatnie tomy zostały przygotowane przez Instytut w latach 1964-1966, 8 lutego 2020 r., fot. H. Drożdździel SJ. Z zasobu bibliotecznego PISK.

+ Stefan Kard. Wyszyński.
Riures Polonice.

Wkrótce po zakończeniu jubileuszowych obchodów milenijnych w Rzymie o. Reczek przystąpił do przebudowy i modernizacji dotychczasowej siedziby Instytutu przy via Mecenate 37. W wyniku prac zakończonych w styczniu 1967 r. oraz dzięki temu, że siostry przekazały o. Reczkowi inną część budynku, siedziba Instytutu rozrosła się kilkakrotnie. Pozwoliło to na otwarcie nowej czytalni i reorganizację magazynów, natomiast rozbudowane laboratorium fototechniczne zaopatrzone w specjalistyczne aparaty, co umożliwiło sprawniejsze udostępnianie zbiorów w formie mikrofilmów i fotokopii. W kwietniu 1967 r. w Instytucie otwarto własną kaplicę. Dokonane wówczas zmiany kard. Wyszyński zobaczył podczas wizyty 30 listopada 1968 r. Zapoznał się też z opracowanym przez o. Reczka schematem układu archiwum bieżącego Instytutu.

Pozwolenie na odprawianie Mszy św. i przechowywanie Najświętszego Sakramentu w kaplicy Instytutu przy via Mecenate 37, wydane przez kard. Luigi Traglia, wikariusza generalnego diecezji rzymskiej, Rzym, 11 kwietnia 1967 r., 8 lutego 2020 r., fot. H. Drożdziel SJ.

Kardynał Stefan Wyszyński i Eugeniusz Reczek SJ przed wejściem do Instytutu, 30 listopada 1968 r., fot. G. de Rubeis. APISK, sygn. 33/Fotografie 2,72. →

Józef Warszawski SJ wita kard. Stefana Wyszyńskiego przy wejściu do Instytutu. W głębi Eugeniusz Reczek SJ, za nim ks. Franciszek Mączyński, 30 listopada 1968 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 2,73.

Eugeniusz Reczek SJ objaśnia kard. Stefanowi Wyszyńskiemu schemat układu archiwum bieżącego Instytutu, 30 listopada 1968 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/Fotografie 2,84.

W tle na półkach kolorowe segregatory archiwum bieżącego Instytutu.

Kolor żółty – *Auctoritates ecclesiasticae et civiles*;

kolor zielony
– *Forma iuridica Instituti*;

kolor czerwony
– *Administratio Instituti*;

kolor granatowy
– *Activitas Instituti*;

dolne pudełka czerwone
– *Varia et transitoria*,

30 listopada 1968 r.,
fot. G. de Rubeis.

APISK, sygn. 33/
Fotografie 2,83.

Spotkanie z pracownikami Instytutu: Teresą Zdziech – pierwsza z lewej i Teresą Jastrzębską, 30 listopada 1968 r.,
fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie* 2,90.

W sali bibliotecznej. Od prawej: Bronisław Podsiadły SJ, kard. Stefan Wyszyński, Eugeniusz Reczek SJ, 30 listopada 1968 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/Fotografie 2,96.

Kardynał Stefan Wyszyński w gronie jezuitów przybyłych do Instytutu. Od lewej m.in. Józef Warszawski, Henryk Boliński, Alfred Cholewiński, Norbert Kotyła, Bronisław Zieliński, Bronisław Podsiadły, Paweł Siwek (częściowo zasłonięty), Antoni Mokrzycki, Edward Wilczak, Eugeniusz Reczek. Szósty od lewej ks. Franciszek Mączyński, towarzyszący Kardynałowi podczas wizyty, 30 listopada 1968 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/Fotografie 2,93.

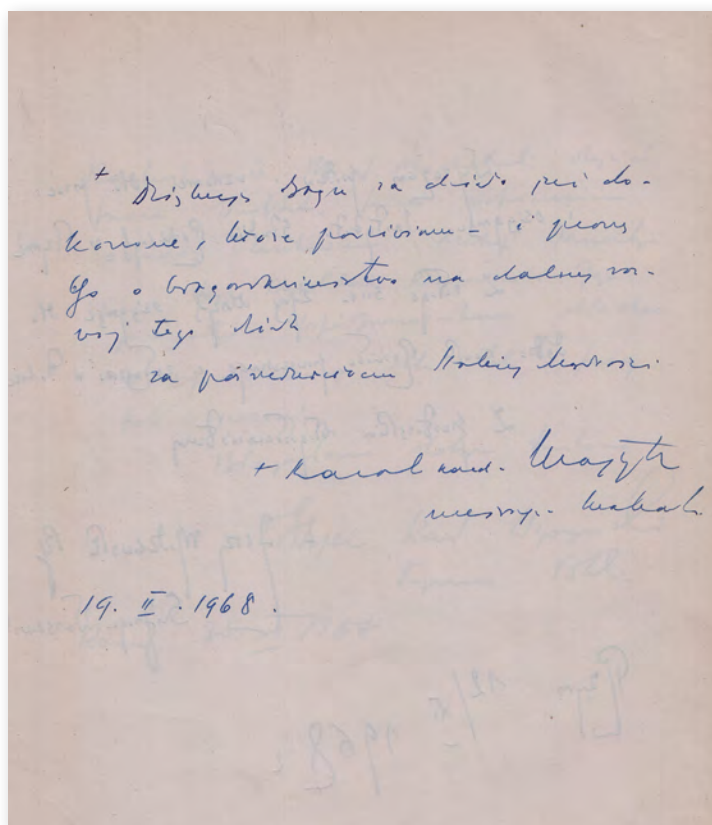

W sali konferencyjnej.
Od prawej:
ks. Franciszek Mączyński,
Józef Warszawski SJ,
Paweł Siwek SJ,
kard. Stefan Wyszyński,
Eugeniusz Reczek SJ,
30 listopada 1968 r.,
fot. G. de Rubeis.
APISK, sygn. 33/Fotografie 2,98.

Uroczyste błogosławieństwo
w kaplicy Instytutu, 30 listopada
1968 r., fot. G. de Rubeis.
APISK, sygn. 33/Fotografie 2,103.

W styczniu 1968 r. w nowo rozbudowanym Instytucie rozpoczęły się cykliczne konferencje, odczyty i prelekcje. O potrzebie takich spotkań świadczył fakt, że już w pierwszym posiedzeniu naukowym wzięło udział ok. 50 osób. Tak więc Instytut z ośrodka naukowo-badawczego o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym – odpowiadając na bieżące potrzeby rodaków mieszkających lub studiujących w Wiecznym Mieście – stawał się powoli także polskim ośrodkiem kulturalnym, odwiedzanym przez wiele osób duchownych i świeckich. Kilkakrotnie gościem i prelegentem był kard. Karol Wojtyła. 19 marca 1969 r. w odczycie prof. Feliksa Bednarskiego OP uczestniczył m.in. kard. Józef Slipij, abp większy Lwowa. Tak prężnie rozwijającej się placówce, dzięki staraniom prymasa Wyszyńskiego, watykańska Kongregacja ds. Nauczania Katolickiego 17 grudnia 1970 r. nadała tytuł „Papieski”. Odtąd oficjalna jej nazwa to Papieski Instytut Studiów Kościelnych. Współtwórca Instytutu i pierwszy kierownik o. Eugeniusz Rezek nie dożył oficjalnego ogłoszenia tej decyzji. Zmarł 11 lutego 1971 r.

Wpis kard. Karola Wojtyły
do księgi pamiątkowej Instytutu,
19 lutego 1968 r.
APISK, sygn. 33/D 42,10.

Odczyt Feliksa Bednarskiego OP w Instytucie, 19 marca 1969 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/Fotografie 4.

1969.10.12:
sobota

Przygotowywanie i roznoszenie zaproszeń na posiedzenie naukowe, które ma się odbyć w najbliższą środę.- Mikrofilmowanie i reprodukcja pozytywów z weneckich mikrofilmów.- Opracowywanie magazynowe mikrofilmów.- Obliczanie kosztów produkcji mikrofilmów i wypłata fototechnikom. W ostatnich dwóch tygodniach laboratorium nasze po raz pierwszy wyprodukowało mikrofilmów na sumę 718.000 lir.- Rejestracja kart repertoryjnych.-List do kard.Wojtyły.

W ARSI z kodeksami opracowanymi i po nowe kodeksy. Z domu na Penitencjarii 20 o.Minister Osusky pozwolił mi zabrać do naszego Instytutu duży obraz św.Roberta Bellarmina. Przewieźliśmy go dziś i zostanie umieszczony w sali posiedzeń mniejszej na drugim piętrze. Ponadto dziś przewieźliśmy masę czasopism z mojego pokoju oraz aparat fotograficzny z archiwum oo.pijarów, gdzie skończyliśmy mikrofilmowanie akt.

Porządki po domu. Spowiedź. Jezuici węgierscy podarowali nam trochę książek przez siebie wydanych.

Porządkowanie czasopism.- Korekta dzieła o.Madury.

W Instytucie pracuje 5 osób.

Fragment z „Dziennika” Instytutu, 12 października 1969 r. *APISK*, sygn. 33/D 1.01.

← Wśród słuchaczy odczytu przy stole prezydialnym od prawej: bp Tadeusz Szwagrzyk, kard. Karol Wojtyła, kard. Jozyf Slipyj, ks. Edward Lubowiecki, Antoni Mruk SJ, 19 marca 1969 r., fot. G. de Rubeis. *APISK*, sygn. 33/Fotografie 4.

SACRA CONGREGATIO
PRO INSTITUTIONE CATHOLICA

Institutum Studiorum Ecclesiasticorum, duodecim ante annos Varsaviae auctoritate dioecesana erectum, quo melius effecientiusque fines sibi propositos assequeretur, sedem propriam Romae habuit, in Collis Oppii Via Mecenate, atque activitatem suam iuxta modernissimas laboris scientifici methodos, maxima cum utilitate exercet, ita ut etiam vinculum inter varia Instituta necnon investigatores et scientiarum fautores Poloniae et universae Ecclesiae exstet.

Hoc Institutum Em.mo Cardinali Stephano Wyszynski summo cordi est, qui Sanctam Sedem instantanter rogavit ut auctoritate sua illud veluti confirmaret atque titulo "Pontificio" decoraret.

Quam petitionem Augustus Pontifex PAULUS div. Prov. Pp. VI libenter excipiens, in signum singularis suae benevolentiae, INSTITUTUM STUDIORUM ECCLESIASTICORUM in Urbe, per hanc Sacram Congregationem, nomine et titulo PONTIFICIO decorat, eidemque iura omnia et privilegia confert quae huic titulo adnexa sunt.

Datum Romae ex aedibus Sacrarum Congregationum,
d. XVII m. Decembris a.D. MCMLXX.

PRAEFECTUS

(L. S.)

/-/ Gabriele Maria Card. Garrone

/-/ Fr. Marchisano, Subsecr.

Pro vera copia.

K. S. J. J. J.

SEKRETARIAT
PRYMASA POLSKI
WARSZAWA
ul. Miodowa 17. Tel. 31-21-57

Eugeniusz Reczek SJ (1917-1971)
współorganizator i kierownik
Instytutu w latach 1958-1971.
APISK, sygn. 33/Fotografie 2,2.

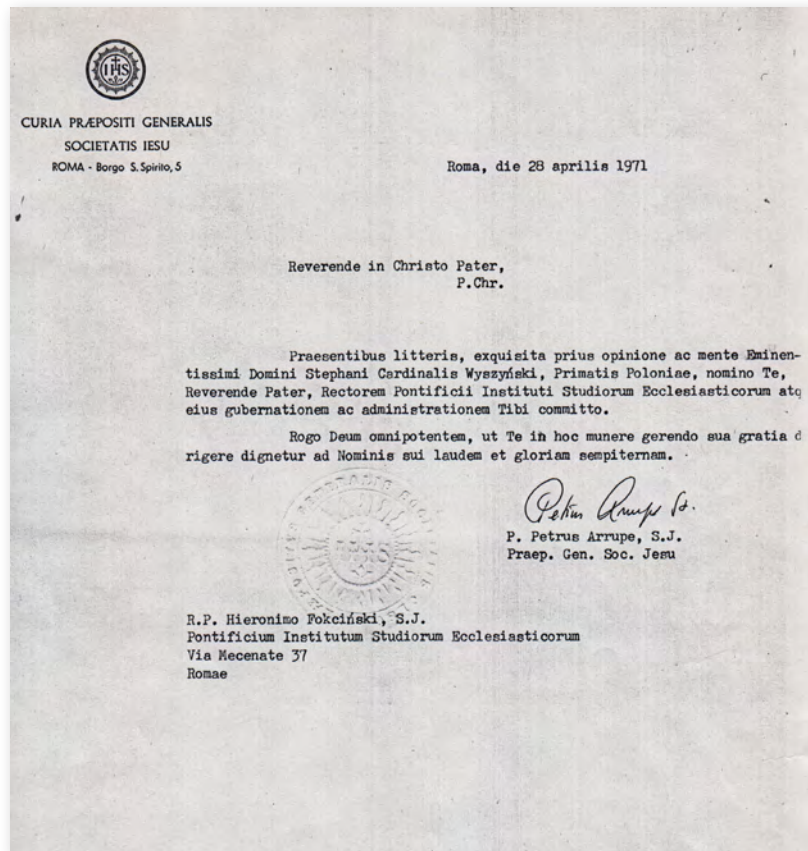
Pieczętka Eugeniusza Reczka SJ,
8 lutego 2020 r., fot. H. Drożdziel SJ.

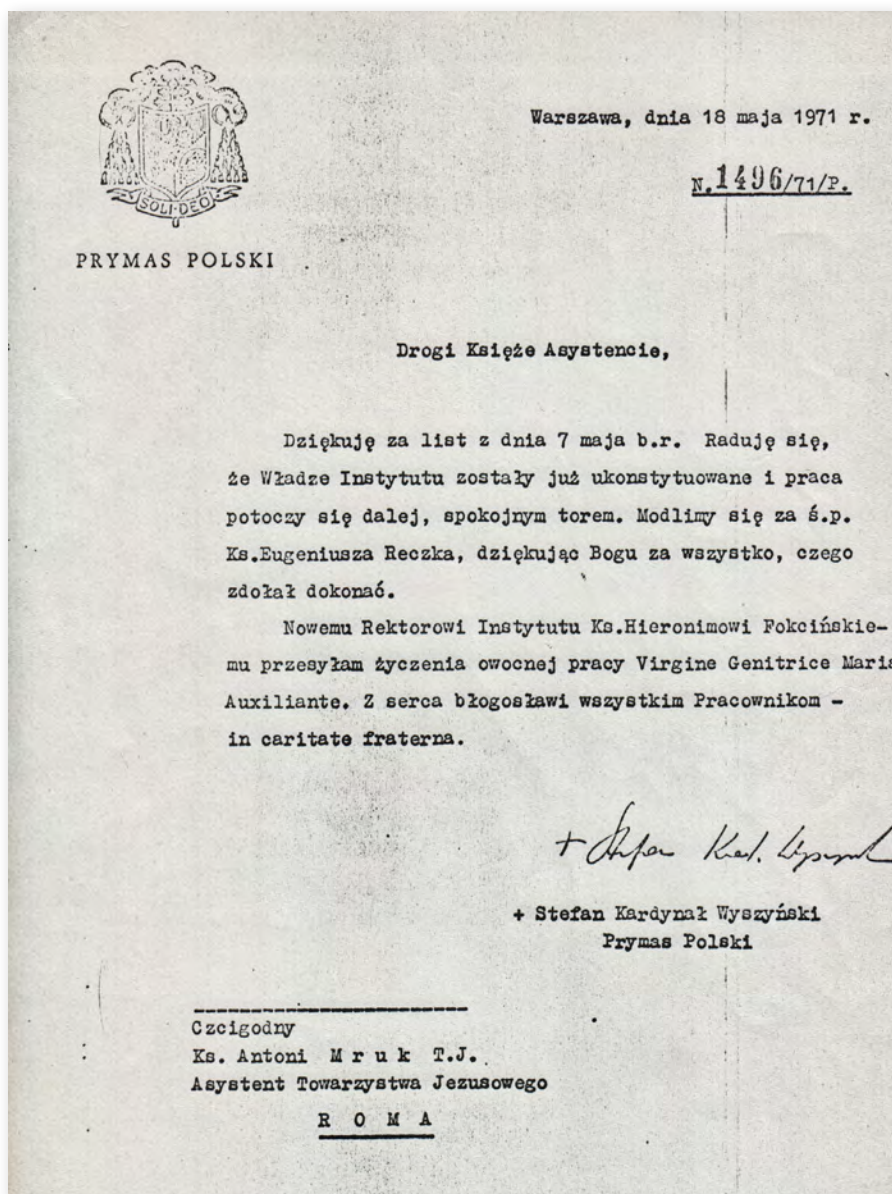

← Kopia dekretu Kongregacji ds. Nauczania
Katolickiego nadającego Instytutowi Studiów
Kościelnych tytuł „Papieski”, Rzym, 17 grudnia 1970 r.
APISK, sygn. 33/C 5.2.

Po śmierci o. Reczka nominację na rektora Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych 28 kwietnia 1971 r. otrzymał Hieronim Fokciński SJ. Wytyczone przez poprzednika główne kierunki prac były kontynuowane pod nowym kierownictwem. Własne wydawnictwo Instytutu w latach 1965-1975 opublikowało ponad 40 pozycji w dwóch zasadniczych seriach „Studia Ecclesiastica” oraz „Życie i Wiara”. W 1972 r. ukazały się także książki autorstwa kard. Wyszyńskiego *W sercu Stolicy i Z gniazda Orląt*. Tymczasem Prymas czynił starania w sprawie dalszych uregulowań formalno-prawnych tej rzymskiej placówki. 26 listopada 1973 r. podpisał z o. Tadeuszem Koczwarą, prowincjałem Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego umowę, która jasno definiowała, że erygowany przez Prymasa Instytut jest utrzymywany i rozwijany wspólnym wysiłkiem Episkopatu Polski i Towarzystwa Jezusowego. Tę samą datę nosi zatwierdzony przez Niego nowy statut Instytutu.

Kopia aktu nominacyjnego dla Hieronima Fokcińskiego SJ na rektora Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych, wydanego przez Pedro Arrupe SJ, generała zakonu jezuitów, Rzym, 28 kwietnia 1971 r. APISK, sygn. 33/C 5.5.

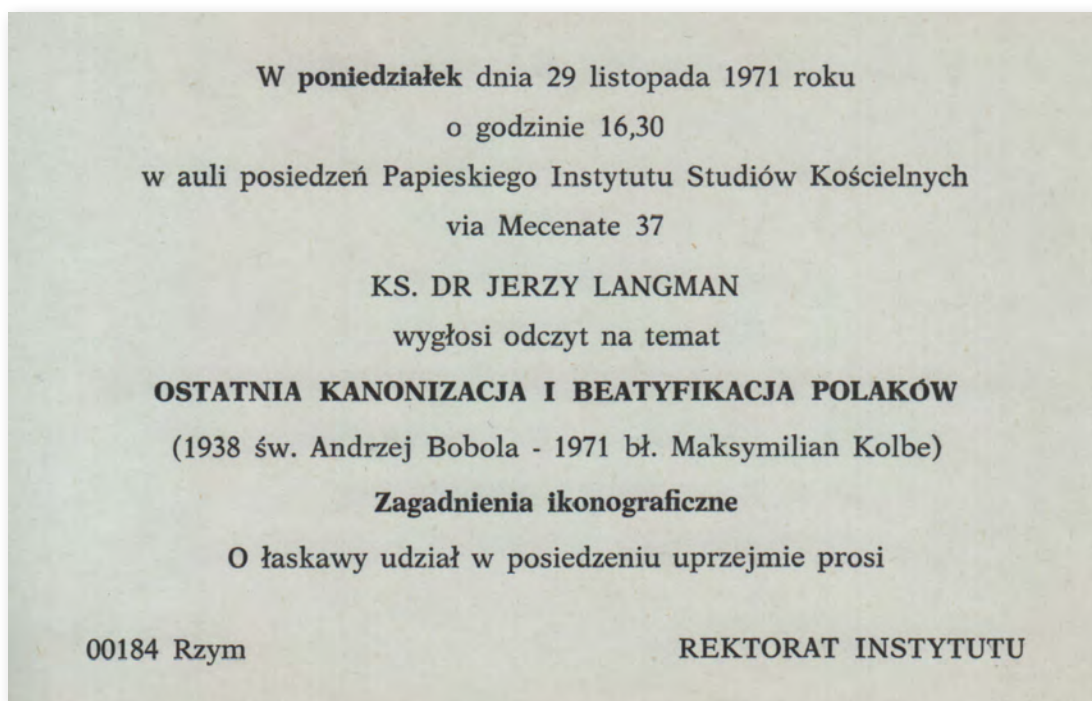

Kopia listu kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski, do Antoniego Mruka SJ, słowiańskiego asystenta generała jezuitów, w którym dziękuje za informację o ukonstytuowaniu się nowych władz Instytutu po śmierci Eugeniusza Reczka SJ, Warszawa, 18 maja 1971 r. APISK, sygn. 33/C 5.5.

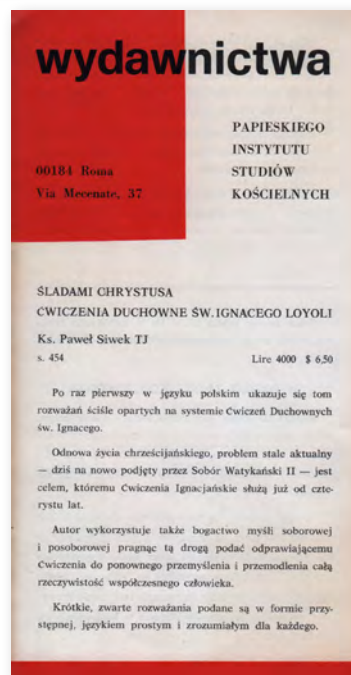
Wasyłkiewicz
Krasowiczka
Jankowa
z siana
bogatanni
+ saper
Kedyn
Wysnoli
5.27

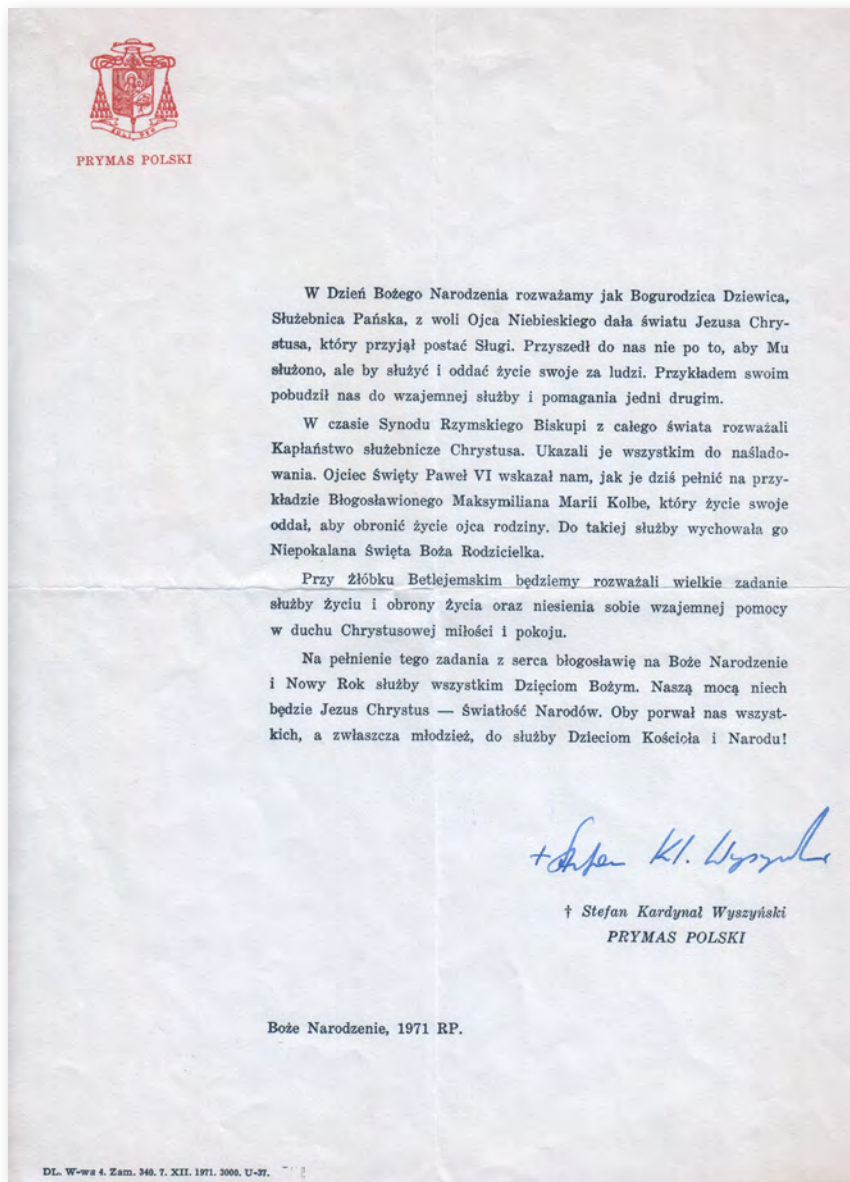

Zaproszenie na odczyt ks. dr. Jerzego Langmana pt. *Ostatnia kanonizacja i beatyfikacja Polaków*, do auli posiedzeń Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych, 29 listopada 1971 r. *APISK, sygn. 33/C 42.14.*

Folder promujący wydawnictwa Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych, 1971-1972 r. *APISK, sygn. 33/C 42.14.*

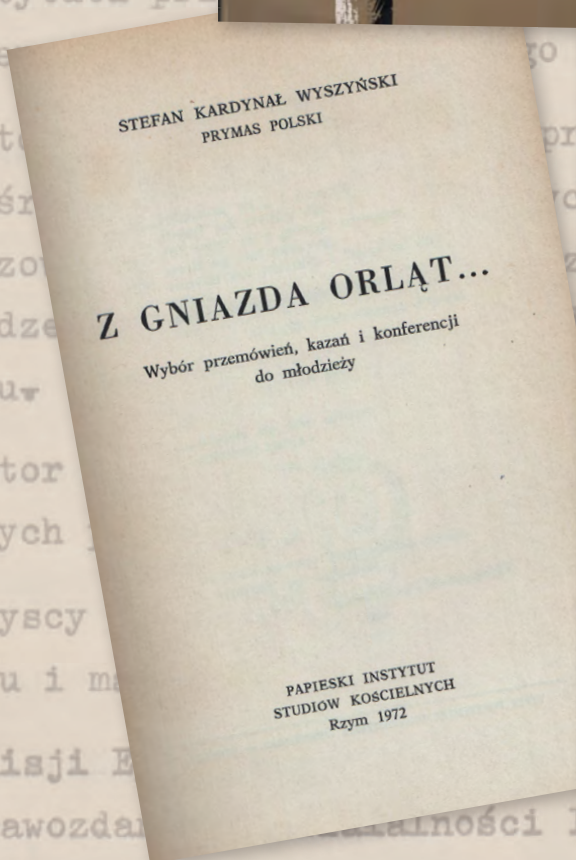
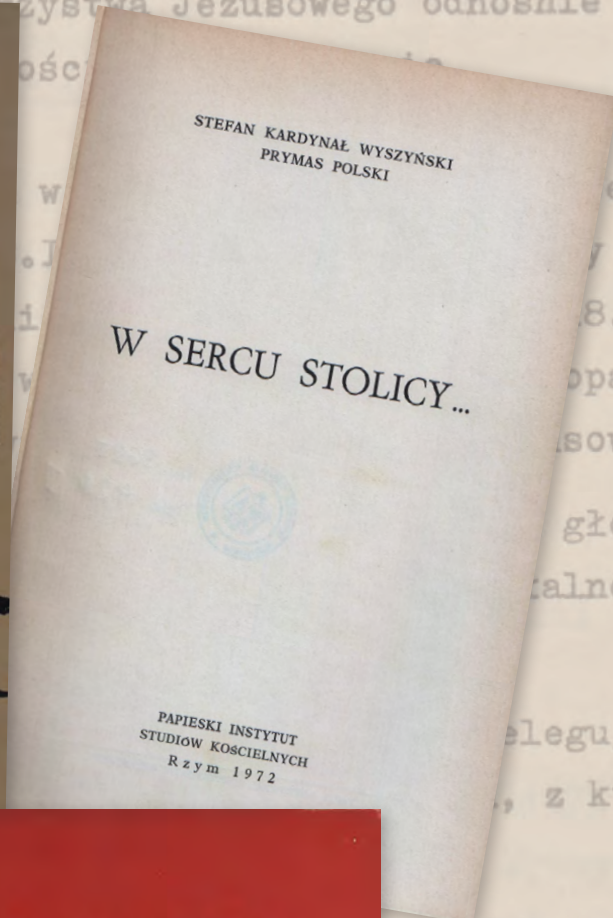
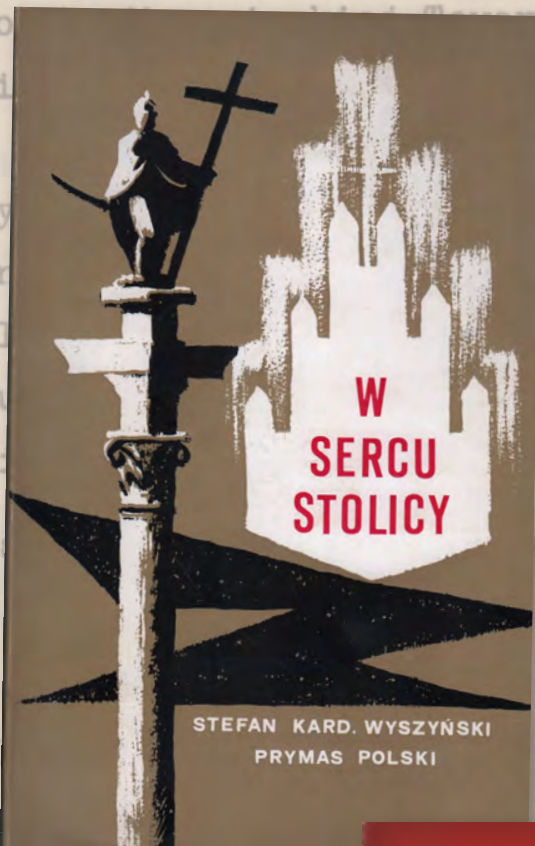
← Obrazek z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej z błogosławieństwem kard. Stefana Wyszyńskiego dla Instytutu, 6 listopada 1971 r. *APISK, sygn. 33/A 12.01.*

Życzenia kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski, dla Instytutu z okazji Świąt Bożego Narodzenia, 1971 r.
APISK, sygn. 33/A 12.02.

Publikacje kard. Stefana Wyszyńskiego wydane przez Papieski Instytut Studiów Kościelnych w 1972 r.
Z zasobu bibliotecznego PISK. →

PRYMAS POLSKI

ALLELUJA!

Przez Krzyż wszedł Jezus Chrystus, Brat nasz, do Chwały naszego Ojca!

Wszystkie wyzwolone z udręk Dzieci Boże idą za Jezusem do Ojca, tą samą drogą, rozważając ofiarę Zbawczą Syna człowieczego — z wiarą w Zmartwychwstanie i życie!

W każdej bolesti dodaje nam mocy Wiara w prawdę, że smutek nasz w Radość się odmieni.

Żywa wiara w zbawcze moce Chrystusa, Wodza życia, niech przynosi nam ufność, spokój, cierpliwość i Radość Bożą. Alleluja! Alleluja! Alleluja!

z błogosławieństwem

+ Stefan Kard. Wyszyński

† Stefan Kardynał Wyszyński
PRYMAS POLSKI

Warszawa — Wielkanoc 1972 r.

Życzenia kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski, dla Instytutu z okazji Świąt Wielkiej Nocy, Warszawa-Wielkanoc, 1972 r. APISK, sygn. 33/A 12.02.

PRYMAS POLSKI

Kopia umowy zawartej pomiędzy Episkopatem Polski a Prowincją Wielkopolsko-Mazowiecką Towarzystwa Jezusowego w sprawie Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych, Rzym, 26 listopada 1973 r. APISK, sygn. 33/C 5.5.

26 XI 1973

UMOWA

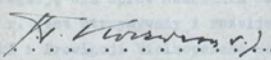
między Episkopatem Polski reprezentowanym przez Stefana Kardynała Wyszyńskiego a Prowincją Wielkopolsko-Mazowiecką Towarzystwa Jezusowego reprezentowaną przez Prowincjała Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego odnośnie do Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie

1. Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie erygowany dekretem Stefana Kardynała Wyszyńskiego dnia 8.IX.1958 r. i zatwierdzony przez Kongregację dla Spraw Nauczania Katolickiego dekretem z dnia 1970 r. jest utrzymywany i rozwijany wspólnym wysiłkiem Episkopatu Polski i Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego.
2. Episkopat Polski w porozumieniu z Władzami Zakonnymi wytycza główne kierunki prac, czuwa nad ich realizacją oraz finansuje działalność Instytutu.
3. Prowincja Wielkopolsko-Mazowiecka Towarzystwa Jezusowego deleguje do Instytutu przynajmniej dwóch stałych pracowników naukowych, z których jeden jest jego rektorem.

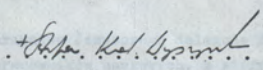
- 2 -

9. Umowa niniejsza może być wypowiedziana przez każdą ze stron w terminie jednorocznym.

W imieniu Prowincji Wielk-Maz.SI

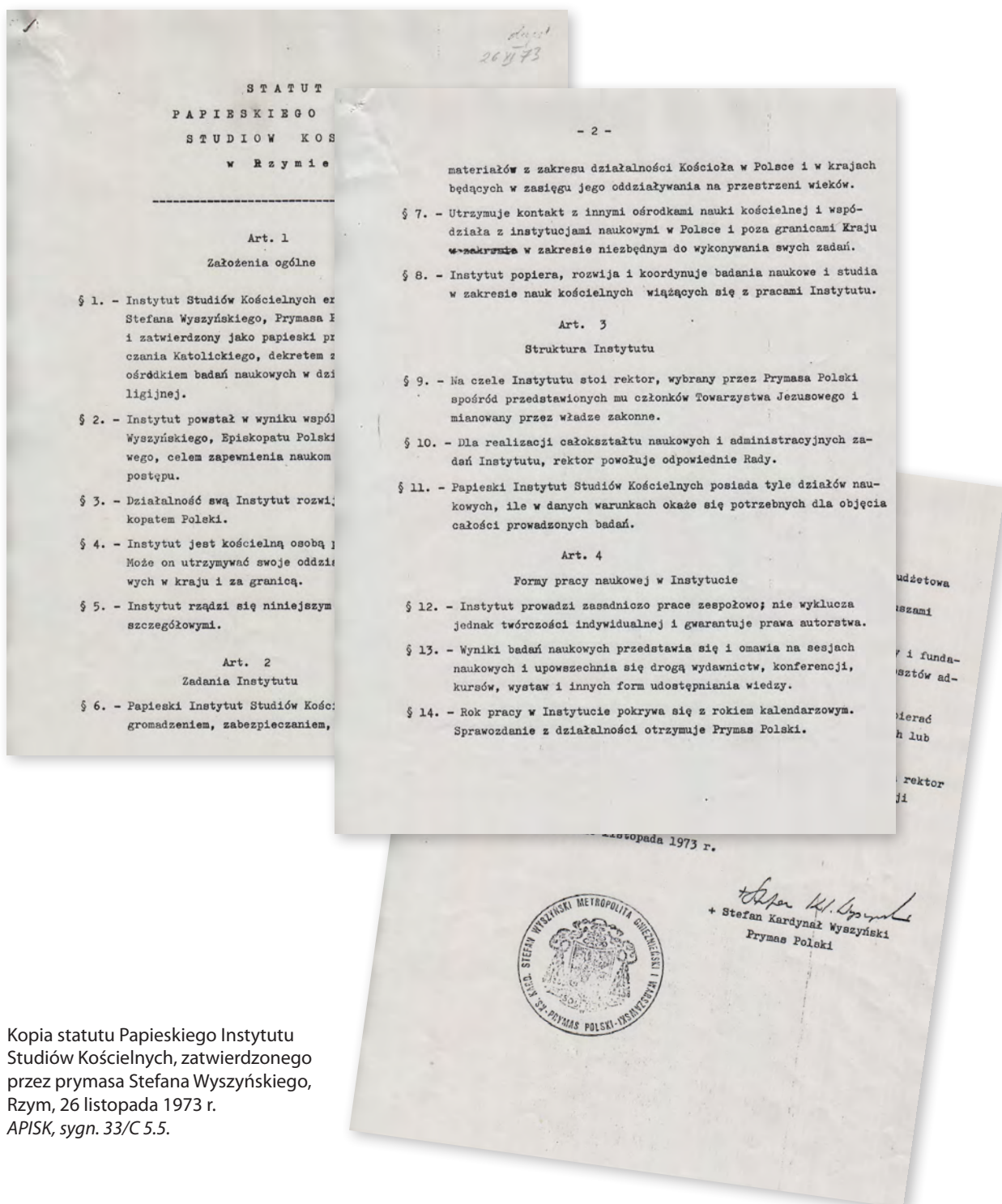

Ks. Tadeusz Koczwa T.J.
Prowincjał Wlkp.-Mazow.

W imieniu Episkopatu Polski

+ Stefan Kardynał Wyszyński
Prymas Polski

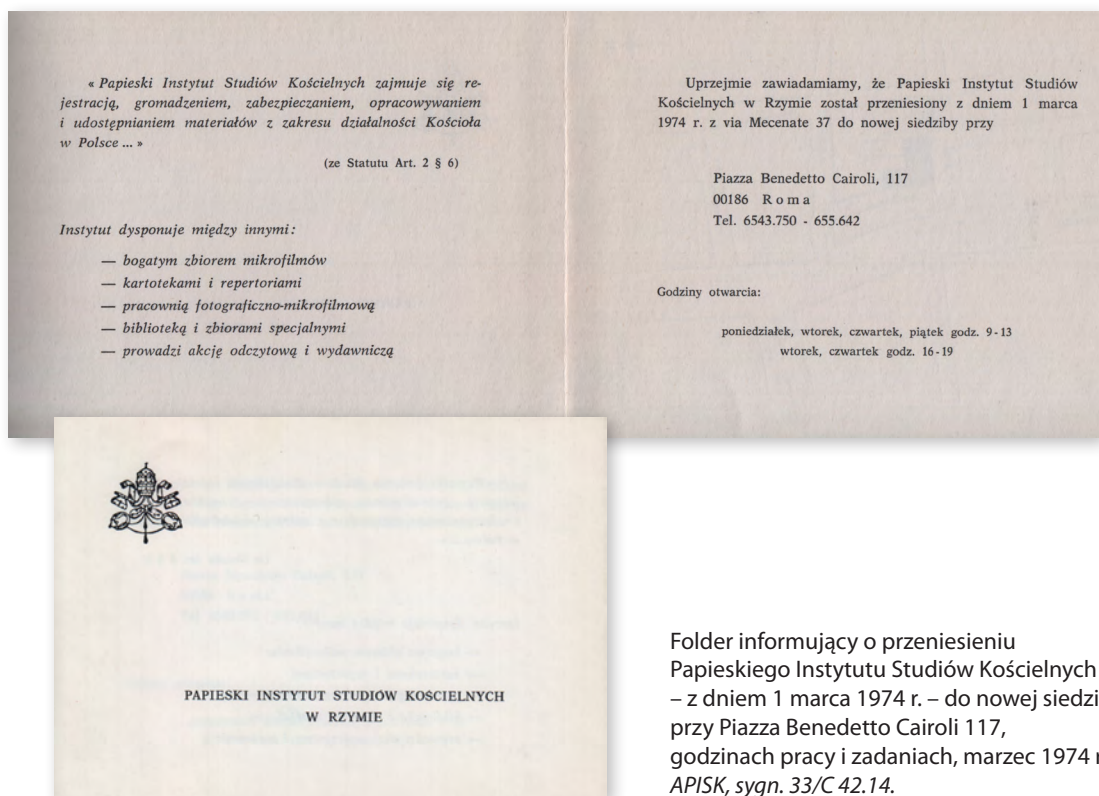
Rzym, dnia 26 listopada 1973 r.

ny przez Przewodniczącego Episkopatu Polski
dionych mu członków Prowincji Wielkopolsko
a Jezusowego i mianowany przez odpowiednie
owiedzialny jest za całokształt prac Insty-
naukowy i administracyjny stosownie do aktu-
t.
torem włącznie pozostają na utrzymaniu Insty-
bezpieczenie i rentę.
ci dla spraw "auki będą przedkładaane roczne
ści Instytutu oraz plan pracy na rok nas-

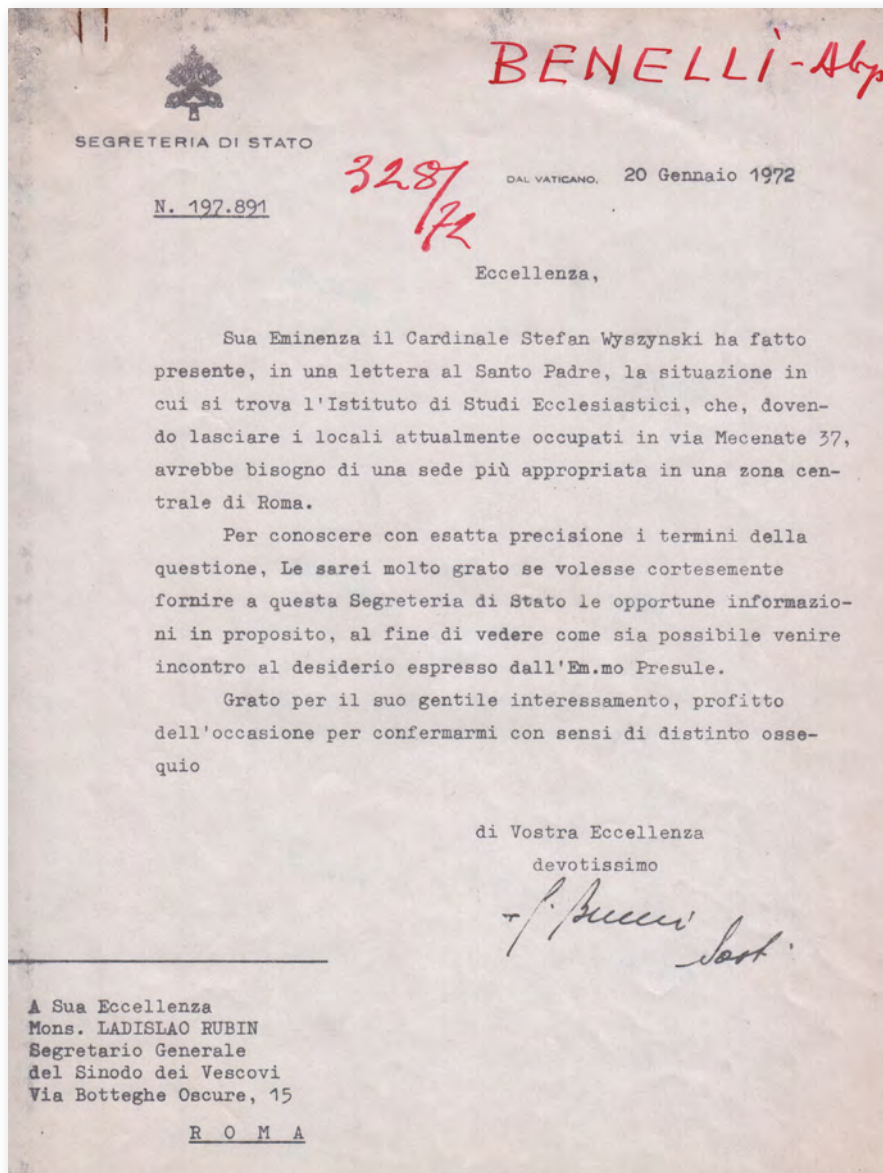

Kopia statutu Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych, zatwierdzonego przez prymasa Stefana Wyszyńskiego, Rzym, 26 listopada 1973 r. APISK, sygn. 33/C 5.5.

Prawdopodobnie już od początku lat 70. XX w. kard. Wyszyński czynił starania u papieża Pawła VI o pozyskanie nowego lokalu dla Instytutu. Zakończyły się one sukcesem. Papież Paweł VI udostępnił Instytutowi część budynku należącego do Stolicy Apostolskiej przy Piazza Benedetto Cairoli 117. Z dniem 1 marca 1974 r. Instytut rozpoczął już swoją działalność w nowej, dogodnie położonej siedzibie, w centrum starożytnego Rzymu. 6 marca miało miejsce jego uroczyste otwarcie połączone z konferencją bp. Władysława Rubina, który także dokonał poświęcenia lokalu. Ponad pół roku później przybył do Instytutu kard. Stefan Wyszyński. W homilii wygłoszonej podczas Mszy św. w nowo oddanej kaplicy powiedział m.in. *Najmils! Ta kaplica, sale, cały Instytut i Wy wszyscy tutaj zgromadzeni, jesteście na posłudze słowa. Może powiecie, że jest to słowo archiwalne. A jednak pracując tutaj, żyćcie nadzieję, że słowa wydobyte z różnych zbiorów i zachowane w archiwach staną się ciałem i ożyją, aby wypełnić zadanie, które jest posłannictwem słowa. Jakkolwiek bowiem było ono dawno powiedziane i zapisane, ma swoje wymiary i działanie, zda się w nieskończoność* (APISK, sygn. 33/A 12.02).

Folder informujący o przeniesieniu Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych – z dnia 1 marca 1974 r. – do nowej siedziby przy Piazza Benedetto Cairoli 117, godzinach pracy i zadaniach, marzec 1974 r. APISK, sygn. 33/C 42.14.

List abp. Giovanniego Benelliego z Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej do bp. Władysława Rubina, sekretarza generalnego Synodu Biskupów, w sprawie prośby, którą kard. Stefan Wyszyński wysłał do papieża Pawła VI odnośnie do lokalu dla Instytutu, Watykan, 20 stycznia 1972 r. *APISK, sygn. 33/C 3.5.*

Kartka pocztowa przedstawiająca siedzibę Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych przy Piazza B. Cairoli 117. Obok fasada kościoła San Carlo ai Catinari, lata 70. XX w. *APISK, sygn. 33/C 42.14.* →

Uroczystość poświęcenia
nowej siedziby Instytutu przez
bp. Władysława Rubina.
Od prawej: Antoni Mruk SJ,
ks. Franciszek Mączyński,
6 marca 1974 r.,
fot. Fotostudio Comm. Cantera.
APISK, sygn. 33/Fotografie 5.

Przemówienie powitalne
Hieronima Fokcińskiego SJ.
Od lewej siedzą:
Antoni Mruk SJ,
bp Szczepan Wesoły,
ks. Bronisław Wyszyński,
bp Władysław Rubin,
Stefan Filipowicz SJ.
W głębi Siostry Misjonarki
św. Rodziny, 6 marca 1974 r.,
fot. Fotostudio Comm. Cantera.
APISK, sygn. 33/Fotografie 5.

Inauguracyjny odczyt bp. Władysława Rubina z okazji otwarcia nowej siedziby (temat odczytu: *Synod Roku Świętego*), 6 marca 1974 r., fot. Fotostudio Comm. Cantera. APISK, sygn. 33/Fotografie 5.

Czytelnia Instytutu,
1 sierpnia 1974 r.,
fot. G. de Rubeis. *APISK*,
sygn. 33/Fotografie 5.

Hieronim Fokciński SJ
i Ryszard Plezia SJ
w nowej siedzibie
Instytutu, 1974 r.,
fot. G. de Rubeis. *APISK*,
sygn. 33/Fotografie 5.

Msza św. w nowo poświęconej kaplicy Instytutu pod przewodnictwem kard. Stefana Wyszyńskiego. Obok Kazimierz Przydatek SJ, 20 października 1974 r., autor fot. nieznanymi. *APISK, sygn. 33/Fotografie 5.*

Podczas udzielania komunii św. Krystynie Sadowskiej, pracownicy Instytutu. Po lewej Kazimierz Przydatek SJ, po prawej Hieronim Fokciński SJ, 20 października 1974 r., autor fot. nieznanymi. *APISK, sygn. 33/Fotografie 5.*

Uroczyste błogosławieństwo. Obok Kazimierz Przydatek SJ, 20 października 1974 r., autor fot. nieznanym.
APISK, sygn. 33/Fotografie 5.

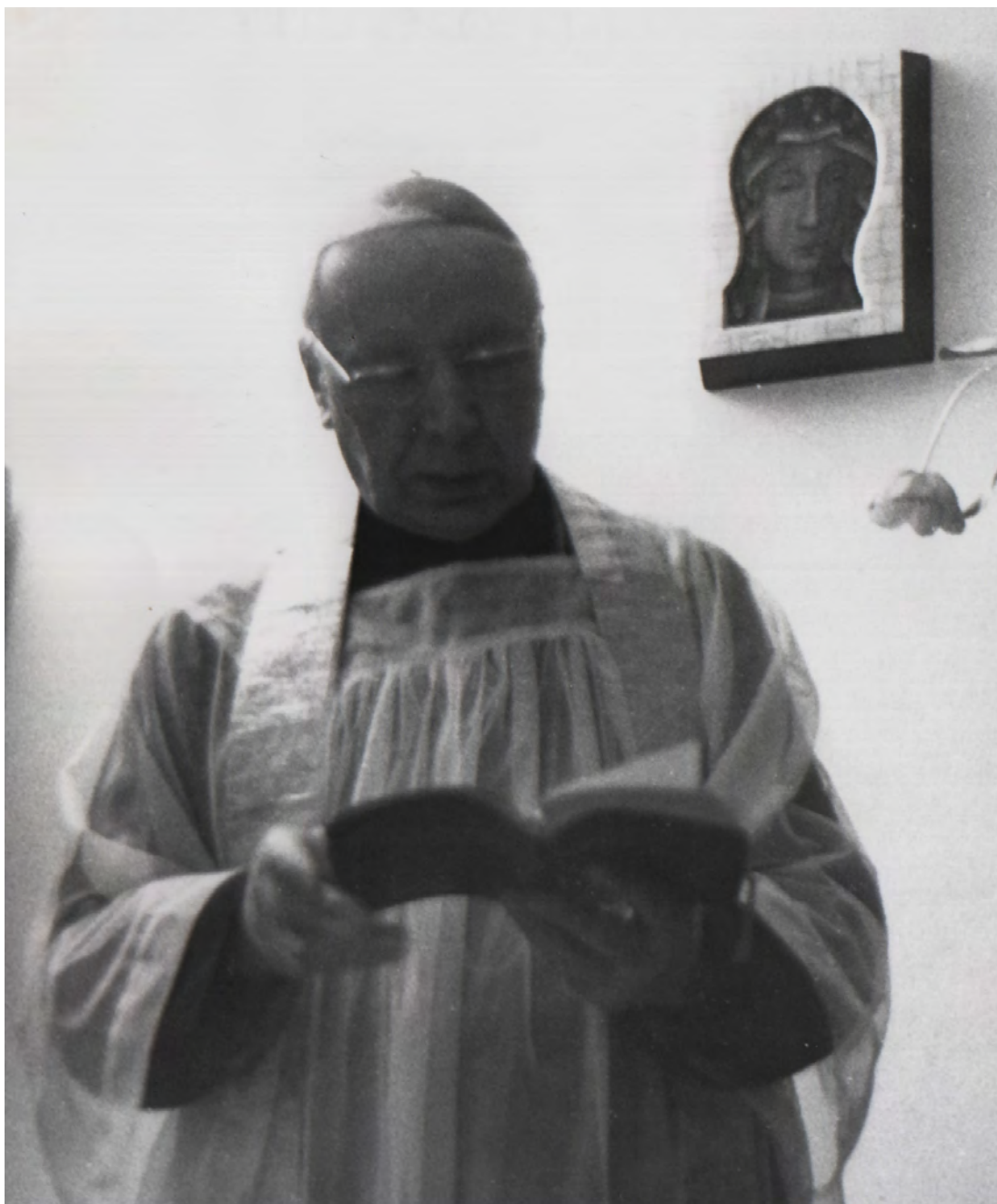
Czytniki do mikrofilmów w Instytucie,
11 lutego 2020 r.,
fot. R. Danieluk SJ, H. Drożdziel SJ.

Kardynał Stefan Wyszyński w Punkcie Informacyjnym w Warszawie. Drugi z lewej Zygmunt Perz SJ. Obok Kardynała Hieronim Fokciński SJ, w głębi Tadeusz Koczwarą SJ, 12 lutego 1976 r., autor fot. nieznan. *APISK, sygn. 33/Fotografie 3.*

Tymczasem Instytut czynił starania o powołanie swojej filii w Polsce. Głównym jej celem miało być umożliwienie udostępnienia – w formie mikrofilmów i fotokopii – zebranych w Rzymie i opracowanych archiwaliów wszystkim zainteresowanym pracownikom naukowym w kraju. Efektem tych zabiegów było podpisanie 8 marca 1975 r. w Rzymie umowy między Papieskim Instytutem Studiów Kościelnych a Biblioteką Pisarzy TJ w Warszawie w sprawie wdzierżawienia na ten cel lokalu. W jej wyniku, na początku 1976 r. w Warszawie przy ul. Rakowieckiej 61 rozpoczął oficjalną działalność Punkt Informacyjny Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych. Dnia 12 lutego 1976 r. kard. Wyszyński poświęcił nową placówkę. Z okazji jej otwarcia Instytut wydał pierwszy numer biuletynu „Informationes”. Założeniem wydawcy było, aby ukazywały się w nim komunikaty o prowadzonych w Rzymie kwerendach, stopniu ich opracowania czy wydawnictwach.

Uroczystość poświęcenia Punktu Informacyjnego w Warszawie, 12 lutego 1976 r., autor fot. nieznan. APISK, sygn. 33/Fotografie 3.

Rzym

PAPIESKI INSTYTUT STUDIÓW KOŚCIELNYCH

Rzym

PUNKT INFORMACYJNY

Warszawa

Ogromne straty, jakie poniosła kultura polska w ciągu wieków, a zwłaszcza podczas ostatniej wojny, zwróciły uwagę na ważny i bardzo aktualny problem odszukania i udostępnienia badaczom materiałów źródłowych dotyczących Polski, a zachowanych poza granicami naszego kraju. Szczególnie bogate w polonica są zbiory watykańskie i włoskie. Znajdujące się tam materiały stanowią dla rekonstrukcji historii Polski zespół źródeł o wyjątkowym znaczeniu i to zarówno od strony ściśle kościelnej jak i społecznej, politycznej czy kulturowej.

W celu wydobycia, uporządkowania, opracowania i udostępnienia tych materiałów działa w Rzymie od roku 1958, z inicjatywy ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego, Instytut Studiów Kościelnych. Organizację i kierownictwo ośrodka powierzono jezuitom prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej. Twórcą Instytutu był, zmarły w 1971 roku, ks. Eugeniusz Reczek SI, współinicjator i pierwszy kierownik powstałego wcześniej w Lublinie Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W grudniu 1970 r. placówka uzyskuje status Instytutu Papieskiego. Wiosną 1974 r. przenosi się z dotychczasowej siedziby przy Via Mecenate 37 do nowego, dogodniejszego lokalu przy Piazza B. Cairoli 117.

Działalnością swoją Instytut nawiązuje do prac i poszukiwań prowadzonych przez Ekspedycje rzymskie zapoczątkowane pod koniec ubiegłego wieku po otwarciu dla badań archiwów watykańskich przez papieża Leona XIII.

Celem zasadniczym pozostaje przygotowanie możliwie najpełniejszej podstawy materiałowej pod przyszłe wydawnictwa, realizowane wspólnym wysiłkiem historyków polskich.

Warszawa

Informationes

Biuletyn
Papieskiego Instytutu
Studiów Kościelnych

Rzym - Warszawa 1976

Pierwszy numer „Informationes”,
Biuletynu Papieskiego Instytutu Studiów
Kościelnych, wydany z okazji otwarcia
Punktu Informacyjnego w Warszawie,
Rzym-Warszawa 1976.
Z zasobu bibliotecznego PISK.

W środę dnia 12 stycznia 1977 roku
o godzinie 16,30
w auli posiedzeń Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych
Piazza B. Cairoli, 117

KS. DR WITOLD BRONIEWSKI
wygłosi odczyt na temat

CZŁOWIEK CZYLI GWALTOWNOŚĆ POSZUKIWANIA SENSU

O łaskawy udział w posiedzeniu uprzejmie prosi

00186 Rzym

REKTORAT INSTYTUTU

Zaproszenie na odczyt
ks. dr. Witolda Broniewskiego
pt. *Człowiek, czyli gwałtowność
poszukiwania sensu*,
do auli posiedzeń
Papieskiego Instytutu
Studiów Kościelnych,
12 stycznia 1977 r.
APISK, sygn. 33/C 42.14.

Wybór kard. Karola Wojtyły na papieża 16 października 1978 r. zwiększył zainteresowanie mediów i badaczy polską problematyką, a zwłaszcza polskim Kościołem. Przed Instytutem stanęły więc kolejne zadania. Zwłaszcza temat osoby i działalności nowego papieża pochodzącego zza „żelaznej kurtyny” na wiele lat zdominował jego pracę. Niezapomnianym przeżyciem dla pracowników Instytutu i zaproszonych gości było spotkanie z Janem Pawłem II 8 lutego 1981 r. Papież, wizytując w tym dniu parafię przy pobliskim kościele św. Karola Boromeusza, przybył także do placówki, której współtwórcą i protektorem był prymas Wyszyński. Do niego właśnie na początku swojego pontyfikatu papież skierował te słowa: *Pozwól, że powiem po prostu, co myślę. Nie byłoby na Stolicy Piotrowej tego papieża-Polaka (...), gdyby nie było twojej wiary, niecofającej się przed więzieniem i cierpieniem, twojej heroicznej nadziei, twego zawierzenia bez reszty Matce Kościoła* (cyt. za: M. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia*, t. 4, Warszawa 2020, s. 516).

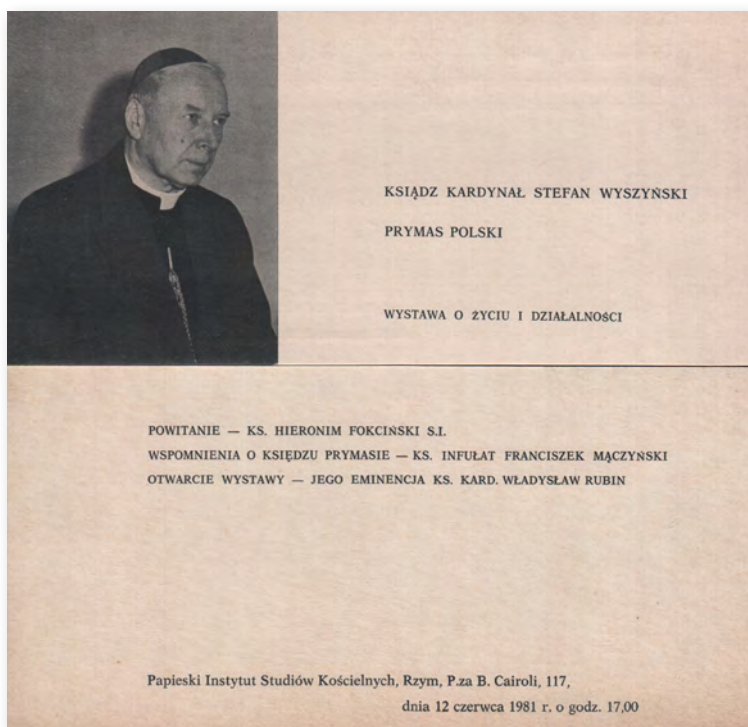

Ojciec Święty Jan Paweł II w Instytucie, 8 lutego 1981 r., fot. Pontificia Fotografia Felici. APISK, sygn. 33/Fotografie.

Podczas podpisywania plakatu z własnym wizerunkiem. Od prawej: Emilia Cadel – współpracownik Instytutu, Hieronim Fokciński SJ, ks. Juliusz Paetz, bp Szczepan Wesoły oraz włoski dziennikarz, 8 lutego 1981 r., fot. Pontificia Fotografia Felici. *APISK*, sygn. 33/*Fotografie*.

W maju 1981 r. miały miejsce niezwykle ważne i tragiczne dla polskiego Kościoła wydarzenia. 13 maja doszło do zamachu na życie Jana Pawła II. 28 maja, w uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego, zmarł kard. Stefan Wyszyński. Odbywające się 31 maja uroczystości pogrzebowe na Placu Zwycięstwa w Warszawie zgromadziły kilkaset tysięcy wiernych, pragnących w ten sposób wyrazić szacunek i cześć Zmarłemu, a także poparcie dla głoszonych przez Niego idei. Również Instytut chciał upamiętnić Prymasa Tysiąclecia, organizując wystawę poświęconą Jego życiu i działalności, którą 12 czerwca uroczystie otworzył kard. Władysław Rubin. Poprzedziło je wspomnienie o Prymasie wygłoszone przez ks. Franciszka Mączyńskiego – serdecznego przyjaciela od czasu studiów. Sama wystawa stała się sposobnością do chwili zadumy i refleksji nad wielkością dokonań Prymasa w jakże trudnym okresie zmagania z komunistycznym reżimem. Nade wszystko była natomiast wyrazem pamięci i wdzięczności od całego rzymskiego środowiska polonijnego, które włączyło się w jej przygotowanie, a przede wszystkim od Instytutu zawdzięczającemu kard. Stefanowi Wyszyńskiemu swe powstanie i rozwój.

Zaproszenie na otwarcie wystawy w Papieskim Instytucie Studiów Kościelnych *Ksiądz Kardynał Stefan Wyszyński Prymas Polski*, 12 czerwca 1981 r. *APISK, sygn. 33/Fotografie 7,3.*

Prelekcja ks. Franciszka Mączyńskiego o prymasie Stefanie Wyszyńskim, 12 czerwca 1981 r., autor fot. nieznanymi. *APISK, sygn. 33/Fotografie 7,25. →*

Uczestnicy prelekcji
w sali konferencyjnej,
12 czerwca 1981 r.,
autor fot. nieznanym.
APISK, sygn. 33/Fotografie 7,34.

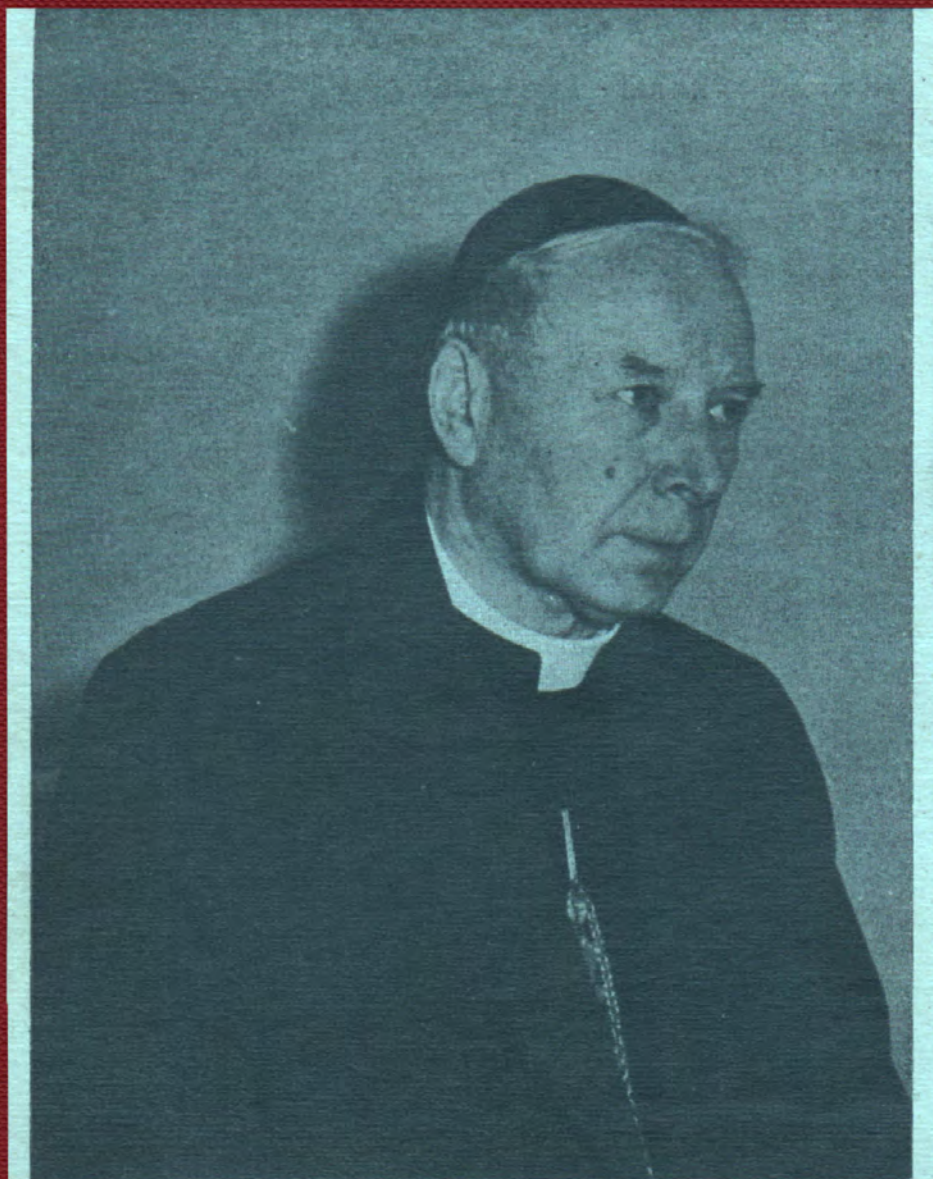
Hieronim Fokciński SJ
oprowadza kard. Władysława
Rubina po wystawie.
Obok prawdopodobnie
bp Edward Materski,
12 czerwca 1981 r.,
autor fot. nieznanym.
APISK, sygn. 33/Fotografie 7,47.

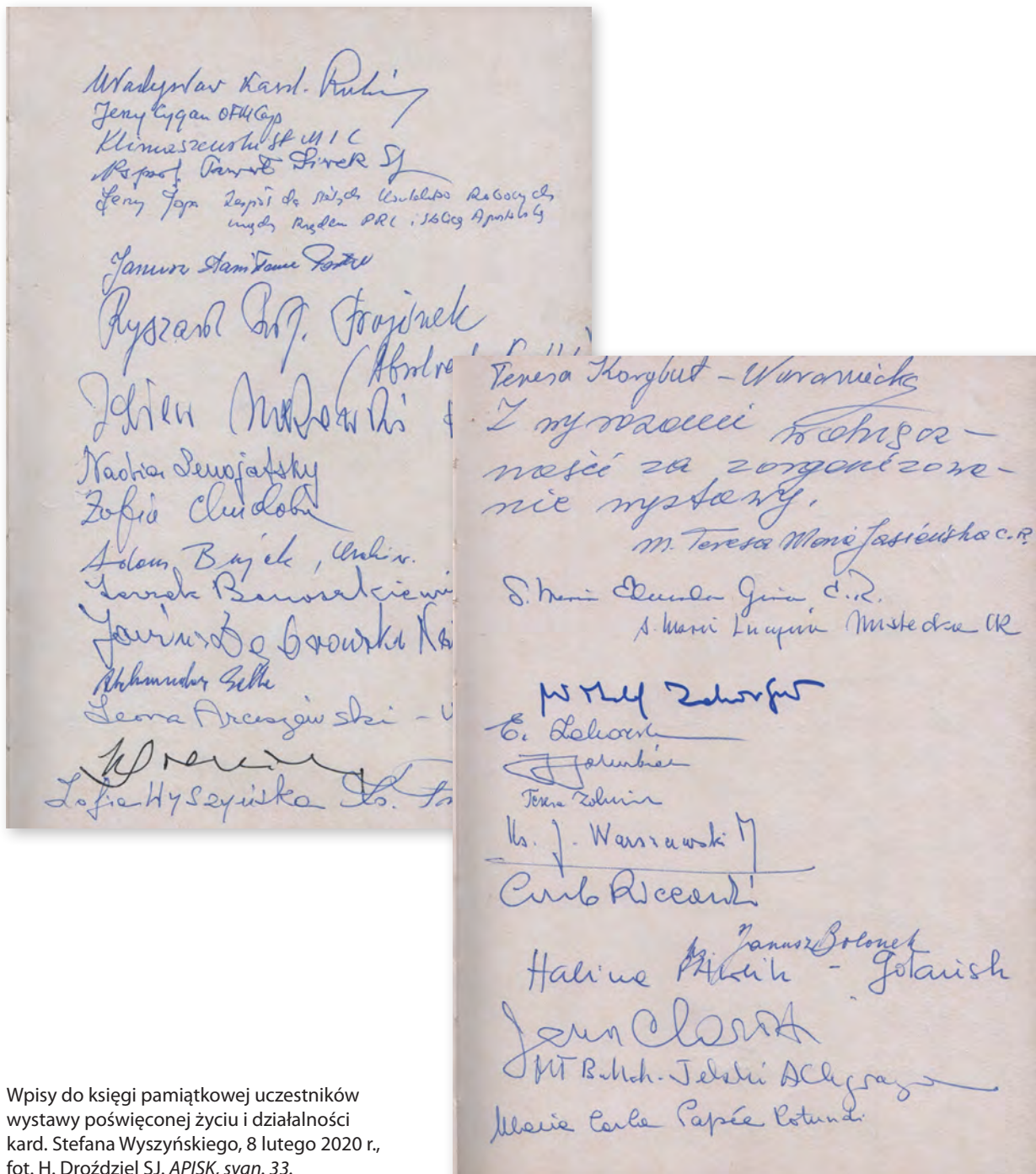
Widok ogólny na salę wystawową i zwiedzających, 12 czerwca 1981 r., autor fot. niezany. APISK, sygn. 33/Fotografie 7,52.

Część wystawy, 12 czerwca 1981 r., autor fot. niezany. APISK, sygn. 33/Fotografie 7,1.

Księga pamiątkowa z wystawy poświęconej życiu i działalności kard. Stefana Wyszyńskiego, 8 lutego 2020 r., fot. H. Drożdziel SJ. *APISK*, sygn. 33.

Wpisy do księgi pamiątkowej uczestników wystawy poświęconej życiu i działalności kard. Stefana Wyszyńskiego, 8 lutego 2020 r., fot. H. Drożdździel SJ. APISK, sygn. 33.

Ojciec Święty Jan Paweł II w czasie swojej drugiej pielgrzymki do Ojczyzny w 1983 r. pierwszą Mszę św. na polskiej ziemi odprawił 16 czerwca w archikatedrze św. Jana w Warszawie za duszę śp. Kard. Stefana Wyszyńskiego. U grobu Wielkiego Prymasa Tysiąclecia dziękował także Bożej Opatrzności za Jego wyjątkową posługę dla Kościoła i Ojczyzny, stwierdzając, iż można do Niego odnieść słowa poety:

*Z pokorą teraz padam na kolana,
abym wstał silnym Boga robotnikiem.
Gdy wstanę – mój głos będzie głosem Pana,
mój krzyk – Ojczyzny całej będzie krzykiem.*

(Juliusz Słowacki, *Tak mi, Boże, dopomóż*)

DEO - GRATIAS -

ROBERT DANIELUK SJ

Początki i rozwój Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych – wspólne dzieło kard. Stefana Wyszyńskiego i o. Eugeniusza Reczka SJ

Przeszło 60-letnia historia Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych łączy się w sposób nierozzerwalny z postacią wielkiego Prymasa Tysiąclecia. Nie tylko stał on u początków inicjatywy, która stopniowo przybrała wymiar instytucjonalny, uzyskując nawet tytuł papieski, ale też interesował się przez lata rozwojem tego dzieła, wspierając je na różne sposoby. Instytut miał zatem w kardynale Wyszyńskim współzałożyciela, któremu zawdzięczał swe istnienie i wiernego protektora, na którego pomoc mógł zawsze liczyć, czego wielokrotnie doświadczał.

U początków całego przedsięwzięcia stał również – niewystarczająco zapewne znany, zwłaszcza szerszej opinii publicznej – jezuita Eugeniusz Reczek¹.

Urodzony 2 stycznia 1917 r. (niektóre źródła podają datę 25 grudnia 1916 r.) w Nowym Sączu, w latach 1930-1934 uczył się w Niższym Seminarium Duchownym założonym przez przyszłego świętego o. Maksymiliana Kolbego w Niepokalanowie. Do jezuitów wstąpił w roku 1934 w Albertynie (obecnie na Białorusi), gdzie odbył dwuletni nowicjat w domu formacyjnym przygotowującym misjonarzy do pracy wśród ludności prawosławnej i greko-katolików na ówczesnych Kresach. Jezuita prowadzili tam wtedy tzw. Misję Wschodnią, a ponieważ zaangażowanie w nią wymagało znajomości obrządku bizantyjskiego, zakon zorganizował specjalny program formacyjny dla kandydatów przeznaczonych do tej pracy. Przyszły założyciel Instytutu w Rzymie spoglądał więc początkowo raczej na Wschód i zapewne nie przypuszczał, że jego losy potoczą się zupełnie inaczej.

Dr Robert Danieluk SJ – historyk, od 2004 r. pracownik archiwum Kurii Generalnej jezuitów, współpracownik Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych.

¹ Zob. informacje biograficzne o nim w: F. Paluszkiewicz, *Tytan pracy* [w:] *50 lat Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego (1926-1976). Sylwetki i wspomnienia*, Rzym 1976, s. 195-204; K. Kuźmak, *Reczek Eugeniusz* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXX, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1987, s. 703-704; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1996*, oprac. L. Grzebień, wyd. 2, Kraków 2004, s. 563-564; Stanisław Cieślak, *Reczek Eugeniusz SJ* [w:] *Encyklopedia Katolicka* t. XVI, Lublin 2012, kol. 1274-1275; A. Hamryszczak, *Reczek Eugeniusz SJ* [w:] *Encyklopedia 100-lecia KUL*, red. E. Gigilewicz, t. 2, Lublin 2018, s. 255-256.

Po nowicjacie przełożeni skierowali go do Pińska, gdzie w latach 1936-1938 uzupełniał wykształcenie w zakresie szkoły średniej. Następnym etapem zakonnej formacji były studia filozoficzne, które rozpoczął w Krakowie w 1938 r. Po zakończeniu pierwszego ich roku przebywał na wakacjach w Dubnie (obecnie na Ukrainie), gdzie jezuici prowadzili seminarium dla kandydatów do kapłaństwa w obrządku wschodnim; tam zastał go wybuch wojny. Ponieważ nie udało mu się przedostać do Krakowa, pozostał na Wołyniu i utrzymywał się, pracując w cegielni. Od roku 1941 pomagał też jednemu z lokalnych proboszczów, ucząc dzieci religii. We wrześniu 1943 r. podzielił los wielu Polaków i został wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec, gdzie pozostał do końca wojny, doświadczając też pobytu w berlińskim więzieniu.

Do kraju wrócił we wrześniu 1945 r. Najpierw ukończył studia filozoficzne, które jezuici odbywali wtedy w Nowym Sączu, i w roku 1946 przeniósł się do Lublina, gdzie studiował prawo kanoniczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Według niektórych źródeł w tym samym czasie rozpoczął też studium teologii, choć z powodu kłopotów ze zdrowiem to ostatnie kontynuował prywatnie w Zakopanem w latach 1948-1950.

16 kwietnia 1950 r. przyjął święcenia kapłańskie, których w kościele Św. Krzyża w Warszawie udzielił mu nie kto inny jak arcybiskup Stefan Wyszyński. Zapewne było to pierwsze ich spotkanie.

Neoprezbiter Reczek został posłany do pracy przy warszawskiej kaplicy św. Andrzeja Boboli przy ul. Rakowieckiej, gdzie w latach 1950-1953 był katechetą. Następnie przez rok pracował duszpastersko w Łodzi, a w roku szkolnym 1954-1955 odbył w Czechowicach-Dziedzicach ostatni etap jezuickiej formacji, zwany „trzecią probacją”, po której został wysłany do Lublina, gdzie był katechetą szkół średnich w latach od 1955 do 1957 r. To właśnie wtedy zaszły w jego życiu zmiany, w których Kardynał-Prymas odgrywać miał coraz większą rolę.

Gdy władze KUL-u postanowiły utworzyć przy bibliotece tej uczelni specjalistyczne centrum zajmujące się problematyką dziedzictwa kulturowego, a w szczególności zbiorów archiwalno-bibliotecznych i muzealnych, to właśnie Reczek został pierwszym jego kierownikiem. Istniejący po dziś dzień Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych został formalnie powołany do życia w grudniu 1956 r.² Bezpośrednią przyczyną jego powstania było silnie odczuwane w wielu środowiskach zapotrzebowanie na zajęcie się zbiorami kościelnych dóbr

² Na temat początków lubelskiego Ośrodka, zob. M. Dębowska, *Eugeniusz Reczek TJ – pierwszy kierownik Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych* [w:] *W służbie nauki, wychowania i wartości. Szkice biograficzne o lubelskim środowisku naukowym*, red. R. Skrzyński, M. Łobacz, B. Borowska, Lublin 2015, s. 215-233.

kultury w chwili, gdy Polska powoli dźwigała się ze zniszczeń wojennych, które tak bardzo uszczupliły jej dziedzictwo właśnie w tym sektorze. Podjęta wtedy przez uczelnię i Episkopat Polski inicjatywa nabierała później coraz bardziej konkretnych kształtów, również w perspektywie zbliżającego się Millennium, do którego Prymas zaczął przygotowywać się odpowiednio wcześniej. Zresztą samo jego uwolnienie w 1956 r., jak również pamiętne wydarzenia Października i cała ówczesna „odwilż” – to wszystko stanowiło szerszy kontekst lubelskiej inicjatywy, której o. Reczek miał być jednym z głównych protagonistów, choć nie w grodzie nad Bystrzycą, tam bowiem kierował nowym Ośrodkiem niedługo.

W grudniu 1957 r. wyjechał z Polski – jak się potem okazało, na stałe – aby zapoznać się z działaniem podobnych instytucji w Europie Zachodniej i w Stanach Zjednoczonych. Miał też zorientować się w możliwościach dotarcia do zagranicznych źródeł archiwalnych dotyczących historii Polski, których znaczenie było tym większe, że wojna obeszała się wyjątkowo okrutnie z zasobami archiwalno-bibliotecznymi w kraju.

W styczniu 1958 r. dotarł do Wiecznego Miasta i natychmiast rozpoczął kwerendy w Bibliotece Watykańskiej. Latem tego samego roku udał się do Hiszpanii, Francji, Belgii, Szwajcarii i Niemiec, a we wrześniu wyruszył do USA. Tam, oprócz oczywistych doświadczeń, zdobył też trochę środków finansowych, które przydać się miały w późniejszej pracy.

Tu na scenę wkroczył Prymas. W listopadzie 1958 r. wezwał on Reczka ze Stanów na konsultacje, w których uczestniczyła też Zofia Olszamowska-Skowrońska – historyk, autorka prac o relacjach Stolicy Apostolskiej z Rosją w XIX w.³ Ich spotkanie 16 listopada tego roku okazało się kluczowe dla całej sprawy, gdyż właśnie wtedy naszkicowali oni pierwszy projekt systematycznych badań naukowych w Rzymie. Było to też istotne dla formalno-instytucjonalnej strony dzieła, początkowo bowiem prace Reczka miały odbywać się w ramach lubelskiego Ośrodka ABMK, którego był on kierownikiem. Teraz Prymas postanowił, że centrum planowanych prac jezuita znajdzie się w Wiecznym Mieście. Zaowocowało to powstaniem osobnej instytucji – Instytutu Studiów Kościelnych, co zresztą widać w odnośnych dokumentach. Na ich podstawie za formalny początek istnienia Instytutu przyjmujemy datę 8 września 1958 r., natomiast na listopad tego samego roku przypada jego faktyczne umiejscowienie w Rzymie⁴.

³ Na jej temat zob. H. Fokciński, *Wspomnienie o Zofii Olszamowskiej-Skowrońskiej*, „Kronika Rzymska”, 1983, nr 2, s. 13-15.

⁴ APISK, sygn. 33/C 5.2 (kopia dekretów z 8 IX 1958 i 16 XI 1958).

Reczek powrócił definitywnie z Ameryki w lipcu 1959 r. Osiadł w jezuickim Domu Pisarzy przy Kurii Generalnej zakonu i za aprobatą przełożonych rozpoczął działalność, do której przeznaczył go Wyszyński. Prowadził kwerendy w Archiwum Watykańskim oraz zaprojektował i zapoczątkował swoistą bazę danych, która miała służyć do gromadzenia znalezionych informacji, ich porządkowania i późniejszego udostępniania innym – bo taki był cel i ideał zaaprobowany przez Prymasa. Chodziło o odnalezienie źródeł archiwalnych do historii Polski, ich odnotowanie i ewentualne pozyskanie w postaci reprodukcji (najczęściej mikrofilmu, potem też fotokopii). Ambitnie nakreślony plan oraz obfitość rzymskich archiwów i bibliotek, by wspomnieć jedynie Archiwum Watykańskie, wymagało zorganizowania jakiegoś racjonalnego systemu pracy. Tutaj objawił się cały geniusz Reczka.

W epoce, gdy o komputerach jeszcze nikt nie słyszał, zaprojektował on cały system kartotek, który dzisiaj przyjąłby zapewne formę informatycznej bazy danych. Karty, wyglądające jak te stosowane w ówczesnych katalogach bibliotecznych, służyły do zapisu informacji o odnalezionych dokumentach archiwalnych i publikacjach (poszukiwania miały bowiem dotyczyć nie tylko rękopisów, ale również publikacji). Reczek zorganizował trzy repertoria (spis mikrofilmów to w pewnym sensie czwarte repertorium), w których na takich właśnie kartach zaczął gromadzić wyniki swoich badań; istnieją one i służą do dziś:

- topograficzne (tu odnotowywał poszczególne jednostki archiwalne według przebadanych serii każdego archiwum i biblioteki, gdzie prowadził kwerendę);
- chronologiczne (według daty danego wydarzenia, którego streszczenie zamieszczał);
- systematyczne (ułożone alfabetycznie według haseł tematycznych, np. nazwy miejscowości lub nazwiska osoby).

System odsyłaczy pomiędzy repertoriami pozwalał na szybkie prowadzenie poszukiwań o różnym profilu, np. wychodząc od daty jakiegoś wydarzenia lub od nazwy miejscowości, można sprawdzić, czy istnieją w zbiorach Instytutu informacje o innych dokumentach lub publikacjach na ten temat oraz czy Instytut ma reprodukcję tych dokumentów.

To, co uderza w całym tym projekcie, to jego systematyczność. Działania Reczka nie miały na celu znalezienia materiałów na jakiś określony temat bądź nawet kilka tematów. Były nastawione na systematyczne przebadanie archiwów i bibliotek objętych kwerendą za względu na ich wagę z punktu widzenia historii Polski. Perspektywa Millennium była oczywiście ważna, ale nie stanowiła żadnego ograniczenia dla rozpoczętego dzieła, które szybko stało się czymś więcej niż przygotowanie – nawet do tak ważnej rocznicy.

Inną charakterystyką „bazy danych” Reczka była możliwość ciągłego jej uzupełniania. O dużym rozmachu, z jakim zaplanował on wszystko, świadczą do dziś choćby same szufladki na karty repertoriów: umieszczone w specjalnie wykonanych do tego celu szafkach (takich, jak te używane w ówczesnych katalogach bibliotek), mają ciągle dużo wolnego miejsca, co jest oczywiście znakiem, że kart miało stopniowo przybywać (w roku 1991 ówczesny rektor Instytutu szacował ich liczbę na ok. pół miliona⁵). Już te nie do końca wypełnione szuflady świadczą o tym, że Eugeniusz Reczek był człowiekiem, który mierzył siły na zamiary. Niestety, wiele razy doświadczał tego, że musi też czasami mierzyć zamiar podług sił, gdy z biegiem lat coraz bardziej dawało o sobie znać nadszarpnięte zdrowie.

A zamiar istotnie był wielki. Już samo Archiwum Watykańskie – *Archivum Secretum Vaticanum* (28 października 2019 r. decyzją papieża Franciszka zmieniło ono nazwę na *Archivum Apostolicum Vaticanum*⁶) to prawdziwe *mare magnum* o zbiorach sięgających 85 tys. metrów bieżących podzielonych na ponad 600 serii⁷, a nie jest to jedyne miejsce, które Wyszyński i Reczek uwzględniali we wspólnych planach. Tuż obok Archiwum znajduje się przecież Biblioteka Watykańska – *Bibliotheca Apostolica Vaticana*, posiadająca w swoich zbiorach bogatą kolekcję rękopisów⁸. Ponadto, jak słusznie przypomniał w jednym ze swoich artykułów następca Reczka Hieronim Fokciński, wiele watykańskich dykasterii przechowuje swoje archiwalia we własnym zakresie, stąd konieczność objęcia kwerendą ich zbiorów⁹.

Dobrym przykładem tej komplementarności archiwów watykańskich była niedawna konferencja zorganizowana 21 lutego br. przed otwarciem dla badań historycznych dokumentacji z okresu pontyfikatu Piusa XII. Oprócz *Archivum Apostolicum Vaticanum* zaprezentowano tam zbiory następujących dykasterii: Sekretariat Stanu (*Archivio della Sezione per gli Affari Generali della Segreteria di Stato* oraz *Archivio Storico della Sezione per i Rapporti con gli Stati della Segreteria di Stato*),

⁵ H. Fokciński, *Dotychczasowe kierunki prac i zamierzenia Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w zakresie poszukiwań i udostępniania poloników watykańskich*, „Informaciones”, 1991, nr 5, s. 76.

⁶ Zob. list Franciszka w formie *motu proprio* z 22 października 2019 r. na stronie internetowej Archiwum: <http://www.archivioapostolicovaticano.va/content/aav/it/news/news/Motu-Proprio-AAV.html> [dostęp: 15 II 2020].

⁷ Od lat Archiwum systematycznie publikuje ich spis pt. *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell'Archivio Segreto Vaticano*; obecnie jego ostatnia wersja (z 2019 r.) dostępna jest jedynie w formie elektronicznej na stronie internetowej Archiwum: <http://www.archivioapostolicovaticano.va/content/aav/it/patrimonio.html> [dostęp: 15 II 2020].

⁸ Zob. ich ogólny opis w: *Guida ai fondi manoscritti, numismatici, a stampa della Biblioteca Vaticana*. 2 vols. Eds. F. d' Aiuto, P. Vian, Città del Vaticano 2011.

⁹ H. Fokciński, *Osiągnięcia i postulaty w zakresie poszukiwań i publikacji poloników ze zbiorów Stolicy Apostolskiej w powojennym czterdziestoleciu* [w:] *Nowoczesna Historia Polski*. Ed. J. Jasnowski (Prace Kongresu Kultury Polskiej, t. III), Londyn 1987, s. 126.

Kongregacja Nauki Wiary (*Archivio della Congregazione per la Dottrina della Fede*), Kongregacja Ewangelizacji Narodów (*Archivio Storico della Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli [de Propaganda Fide]*), Kongregacja ds. Kościołów Wschodnich (*Archivio Storico della Congregazione per le Chiese Orientali*), Penitencjaria Apostolska (*Archivio della Penitenzieria Apostolica*), Fabryka Św. Piotra (*Archivio Storico Generale della Fabbrica di S. Pietro*)¹⁰.

Oprócz tego, że nie są to wszystkie dykasteria, innym polem możliwych poszukiwań były i są archiwa i biblioteki zakonów, których tak wiele znajduje się w Wiecznym Mieście. Jeżeli do tego dodać jeszcze archiwa oraz biblioteki państwowe i prywatne, których – jak wiadomo – w Rzymie nie brak, można sobie wyobrazić, jak szerokie były perspektywy o. Reczka i jak ambitne plany, w których sekundował mu Prymas.

Tak wielkie przedsięwzięcie wymagało czasu i odpowiedniego nakładu pracy. Oczywiście było też, że jeden człowiek nie sprosta zadaniu¹¹, stąd konieczność zapewnienia dziełu współpracowników. Miał ich dostarczyć zakon jezuitów, ale nie tylko.

W podpisanym przez Wyszyńskiego i Reczka w grudniu 1962 r. dokumencie w formie *pro memoria* czytamy, że Kardynał zgodził się wtedy, by *Prowincja Wielkopolsko-Mazowiecka Towarzystwa Jezusowego [...] uformowała centralny instytut badań i studiów kościelnych, którego zadaniem będzie nie tylko udostępnianie już poczynionych oraz stale kompletowanych zbiorów, lecz również habitualne popieranie, orientowanie i koordynowanie kościelnych badań naukowych w zasięgu ogólnokrajowym i w kontakcie z badaniami prowadzonymi na terenie międzynarodowym, w oparciu o jak najszerszej pojętą i rzetelną współpracę z innymi instytutami naukowymi*¹². Zakon miał zatem dostarczyć dziełu pracowników, natomiast Prymas ze swej strony obiecał konieczne wsparcie finansowe. Statut i szczegółowe reguły funkcjonowania Instytutu miały dopiero powstać.

Tymczasem, jak każda instytucja, tak i ta musiała mieć jakąś siedzibę. Zakonny pokoik o. Reczka, będący jak dotąd jedynym miejscem przechowywania zbiorów, nie mógł przecież wystarczyć. Dlatego też wiosną 1963 r. wynajął on kilka pomieszczeń w rzymskim domu Zgromadzenia Sióstr św. Józefa z Cluny przy via Mecenate 37. Dzięki temu można było zapewnić

¹⁰ J. Tolentino de Mendonça, *Preparazione, risorse e opportunità. L'apertura degli archivi della Santa Sede per il pontificato di Pio XII (1939-1958)*, „L'Osservatore Romano”, 22 II 2020, s. 7.

¹¹ Do wiosny 1963 r., Reczek praktycznie sam przebadał ok. 3100 tomów akt archiwalnych, zarejestrował 50 tys. dokumentów i zgromadził 200 tys. klatek mikrofilmów – H. Fokciński, *Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie* [w:] *Muzea, Biblioteki i Archiwa Polskie na Zachodzie*. Eds. H. Fokciński, N. Kozłowska, B. Męgarska-Kozłowska, J. Morkowski, Londyn 1991, s. 140.

¹² *Pro memoria* z 10 XII 1962 r. APISK, sygn. 33/C 5.3 (kopia).

nie tylko miejsce zbiorom, ale również mieszkanie dla pracowników, zwłaszcza że mieli to być nie tylko jezuici.

Wspominając te początki, jak i późniejsze dzieje Instytutu, nie sposób przecenić wkładu pracy, jaką przez kilkadziesiąt lat wykonało tu kilka pań, które dłużej lub krócej pracowały, pomagając najpierw założycielowi, potem jego następcom. To ich ofiarnej pracy zawdzięczamy część osiągnięć we wszystkich sektorach działań instytucji. Szczególne zasługi miały tu: Teresa Jastrzębska, Krystyna Sadowska i Teresa Zdziech, najdłużej pracujące dla Instytutu¹³. Niełatwo wymienić wszystkich innych współpracowników, którzy przez dziesięciolecia na różne sposoby brali udział w różnych projektach; jedynie dokładna historia Instytutu, która czeka ciągle na swego autora, da odpowiedź na pytanie o ich nazwiska i wkład w to wspólne dzieło Prymasa, jezuitów i ich samych.

Kardynał Wyszyński żywo interesował się postępem tak obiecująco zapowiadających się prac. 23 listopada 1963 r. miała miejsce pierwsza jego wizyta na Via Mecenate, gdzie spędził około dwóch godzin, zapoznając się ze szczegółami prowadzonych wówczas badań, o czym świadczy też dokumentacja fotograficzna wizyty przechowywana w zasobie Instytutu¹⁴.

Ponieważ w myśl porozumienia z 1962 r., miały powstać statuty Instytutu oraz inne dokumenty i instrukcje określające szczegóły działania dzieła, Reczek sporządził pierwszy ich projekt już w grudniu tego samego roku. Prawie trzy lata później pisał Prymasowi, że projekt ów został zaaprobowany przez Ojca Prowincjała Stefana Dzierżka, dlatego przekazywał tekst Kardynałowi z prośbą o zatwierdzenie¹⁵.

Jak wynika z tego samego sprawozdania, ponieważ uzyskanie siedziby przy via Mecenate dało Instytutowi możliwość przyjęcia stałych pracowników, od czerwca 1963 r. były to prawie zawsze dwie lub trzy osoby, a w okresie wakacji letnich czasami drugie tyle pomagało dorywczo w prowadzonych pracach. Te ostatnie mogły więc nabrać rozmachu tak, że jesienią 1965 r. o. Reczek szacował liczbę zarejestrowanych dokumentów na ok. 115 tys., natomiast przebadanych tomów na 6898. Były to głównie archiwalia watykańskie (z Archiwum i z Biblioteki Watykańskiej), ale również dokumenty z archiwów państwowych Włoch, z bibliotek narodowych

¹³ Na ich temat, zob. R. Plezia, *Śp. Pani Krystyna Sadowska z PISK-u*, „SJ Komunikaty”, 2014, nr 3/4, s. 25-26; H. Fokciński, *Wielu jeszcze długo będzie korzystało z jej pracy*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie” (Londyn), vol. LVIII, 2014-2015, s. 295-300.

¹⁴ APISK, sygn. 33/Fotografie.

¹⁵ Zob. sprawozdanie z 10 X 1965 r. APISK, sygn. 33/C 5.3 (kopia).

Austrii i Francji oraz z archiwów w Simancas, Monachium i Getyndze. Ciągłe doskonalono system repertoriów, które miały już wtedy ponad 145 tys. kart. Ponadto Instytut dysponował ponad 711 tys. klatek mikrofilmów, z czego prawie jedną czwartą wykonano na własnym sprzęcie.

Nowym polem działalności stała się też praca redakcyjno-wydawnicza, której bezpośrednią przyczyną była się perspektywa zbliżającego się Millennium. Ojciec Reczek włączył się aktywnie w przygotowanie jubileuszowych obchodów, angażując się w redakcję okolicznościowej publikacji pt. *Sacrum Poloniae Millennium*, której ostatnie tomy zawdzięczają swój druk pracom Instytutu¹⁶. Pod koniec 1964 r. to właśnie na via Mecenate przygotowano publikację 10. tomu tej serii, a dwa następne ukazały się do roku 1966. Warto wspomnieć, że nie chodziło tu li tylko o pracę redakcyjną: w tomie 10. Reczek opublikował dwa teksty jezuitów polskich z XVII w. o „niewolnictwie maryjnym”, co być może nie pozostało bez wpływu na późniejszą inicjatywę Prymasa oddania narodu w macierzyńską niewolę miłości¹⁷. Działalność Instytutu w tej dziedzinie nie ograniczała się oczywiście do tematyki milenijnej: począwszy od roku 1965, kiedy ukazała się jako pierwsza jego publikacja książka Józefa Majkowskiego *Św. Stanisław Kostka. Studium z dziedziny hagiografii psychologicznej*, do roku 1991 opublikowano tu ponad 80 książek¹⁸.

8 grudnia 1965 r. miała miejsce druga wizyta Kardynała w Instytucie, a po raz trzeci pojawił się tu 30 listopada 1968 r., co też upamiętniają fotografie pieczołowicie przechowywane w archiwum instytucji.

Przez te wszystkie i następne lata wiele wydarzyło się na via Mecenate. Oprócz „zwykłej” kwerendy w archiwach i innych wspomnianych wyżej prac pojawiły się niektóre nowe inicjatywy będące odpowiedzią na mniej lub bardziej doraźne potrzeby chwili.

Gdy okazało się, że w środowisku polonijnym Rzymu istnieje zapotrzebowanie na działalność typu konferencyjnego, w styczniu 1968 r. Instytut otworzył swoje podwoje również na tego typu spotkania, których do 1983 r. było ponad sto¹⁹. Czasami odbywały się tam też okolicznościowe wystawy. Przy takich okazjach wielokrotnym gościem na via Mecenate bywał też kard. Wojtyła.

¹⁶ *Sacrum Poloniae Millennium* 12 tomów. Rzym, 1954-1966. Oprócz tych 12 tomów, w ramach tej serii ukazała się też praca Oskara Haleckiego, *Tysiąclecie Polski katolickiej* (Rzym, 1966), która stanowi tom jubileuszowy (bez numeru).

¹⁷ F. Paluszkiwicz, *Tytan pracy*, s. 200. Tekst o. Reczka to: *Niewolnictwo Mariańskie: Dwie publikacje polskich jezuitów z roku 1632*, oprac. E. Reczek [w:] *Sacrum Poloniae Millennium*, t. 10, 1964, s. 319-480.

¹⁸ H. Fokciński, *Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie*, s. 144.

¹⁹ *Jésuites. Annuaire de la Compagnie de Jésus 1983*, Roma 1983, s. 108.

Pracy zatem przybywało, a zbiory rosły. Dlatego w roku 1966-1967 miała miejsce konieczna rozbudowa siedziby Instytutu.

Z drugiej strony, sprawa jego formalnego statusu ciągle pozostawała nie do końca jasna, a sytuację należało uporządkować również w aspekcie kanonicznym. Tu pomoc Prymasa okazała się nieoceniona. To dzięki jego staraniom 17 grudnia 1970 r. watykańska Kongregacja ds. Nauczania Katolickiego wydała dekret nadający Instytutowi tytuł „Papieski”²⁰. Odtąd oficjalną nazwą instytucji będzie Papieski Instytut Studiów Kościelnych (*Pontificium Institutum Studiorum Ecclesiarum*), a ona sama zagości na łamach *Anuario Pontificio*, gdzie po dziś dzień pozostaje²¹.

Ojciec Reczek nie dożył oficjalnego ogłoszenia tej decyzji, gdyż zmarł 11 lutego 1971 r. w podrzymskim Grottaferrata. Wspominając go kilka lat później, Prymas dał o nim takie świadectwo: *On po prostu spłonął z wysiłku w pracy. Sam się wyniszczył, ażeby Instytucja mogła żyć. Jak ziarno pszeniczne, gdy obumrze wydaje owoc stokrotny... wymagał on wiele, przede wszystkim od siebie. Jego nieustępliwość i twardość... sprawiły, że Instytucja żyje*²².

Następcą Zmarłego został o. Hieronim Fokciński, który od kwietnia 1971 r. pełnił funkcję rektora aż do swojej śmierci w lipcu roku 2018²³.

26 listopada 1973 r. kard. Wyszyński podpisał umowę z prowincjałem jezuitów warszawskich Tadeuszem Koczwarą. Dokument jasno określa, że erygowany przez Prymasa Instytut jest wspólnym dziełem Episkopatu Polski i Towarzystwa Jezusowego. Jezuiti mieli zapewnić instytucji personel (co najmniej dwóch pracowników na cały etat), a Kardynał utrzymanie. Tę samą datę nosi też Statut Instytutu²⁴.

Również dzięki staraniom Wyszyńskiego papież Paweł VI udostępnił Instytutowi część należącego do Stolicy Apostolskiej budynku przy Piazza Caioli 117. Przeprowadzka do tej nowej i wygodniejszej siedziby odbyła się wiosną 1974 r. Od tamtej pory adres Instytutu nie zmienił się, choć innych zmian nie brakowało, jak choćby mająca miejsce pod koniec lat 90. przeprowadzka z jednej części gmachu do drugiej.

²⁰ Kopia dekretu w APISK, sygn. 33/C 5.2.

²¹ *Anuario Pontificio per l'anno 2019*. Città del Vaticano 2019, s. 1739.

²² APISK, sygn. 33/A 12.02, cyt. wg: F. Paluszkiwicz, *Tytan pracy*, s. 202.

²³ Zob. wspomnienie o nim w: „Biuletyn Jezuitów w Polsce”, 2018, nr 7-8, s. 9-10.

²⁴ Kopie obu dokumentów w: Archiwum Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej (Warszawa), sygn. „PISK”.

Obok kontynuacji podjętych wcześniej prac, po wyborze kard. Wojtyły na papieża potrzebą chwili stało się informowanie wielu zainteresowanych badaczy, studentów i dziennikarzy o historii Polski i o Kościele w naszym kraju. Ponadto w roku 1976 zaczął ukazywać się biuletyn „Informationes”, którego pojawienie się było wynikiem otwarcia przez Instytut Punktu Konsultacyjnego w Warszawie. W latach 1976-1991 ukazało się jego 5 zeszytów²⁵.

Kardynał Wyszyński nie przestawał interesować się „swoim” dziełem. 10 lutego 1978 r. pisał do Ojca Generała Pedro Arrupe, że usługi Instytutu są szczególnie cenne dla polskich ośrodków naukowych: *Innym dziełem, o którym muszę wspomnieć, jest Papieski Instytut Studiów Kościelnych. Po uporaniu się z różnymi trudnościami lokalowymi instytucja ta prowadzi teraz wytrwale kwerendy archiwalne, oddając naszym centrom badań historycznych w Polsce usługi szczególnie cenne i owocne*²⁶.

8 lutego 1981 r. odwiedził Instytut Jan Paweł II, który zresztą już jako papież wielokrotnie korzystał z jego biblioteki, stąd dostarczano mu potrzebne lektury²⁷.

Gdy kilka miesięcy po tej wizycie Prymas zmarł, Instytut upamiętnił swego założyciela i protektora okolicznościową wystawą otwartą 12 czerwca 1981 r., co dobrze dokumentują zachowane fotografie²⁸. Współzałożyciel i protektor odszedł, dzieło pozostało.

²⁵ Więcej na ten temat w: M. Inglot, „Informationes”, organ Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych [w:] *Czasopisma archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego*, red. W. W. Żurek, Lublin 2014, s. 185–201.

²⁶ *L'altra Opera che devo ricordare è quella del Pontificio Istituto degli Studi Ecclesiastici. Dopo aver superato diverse difficoltà a riguardo dei locali, ora esso si dedica assiduamente alle ricerche archivistiche, rendendo ai nostri centri storici in Polonia un servizio particolarmente valido e fruttuoso.* Archivum Romanum Societatis Iesu, *Pol. Mai.* 1029, fasc. Particulares 1978.

²⁷ H. Fokciński, *Un centro scientifico-culturale polacco a Roma. Pontificio Istituto di Studi Ecclesiastici*, „L'Osservatore Romano”, 2-3 III 1981, s. 6.

²⁸ APISK, sygn. 33/Fotografie.

Kardynał Stefan Wyszyński w nowej siedzibie Instytutu, 20 października 1974 r.,
autor fot. nieznanym. APISK, sygn. 33/Fotografie 5.

Papieski Instytut Studiów Kościelnych
Pontificio Istituto di Studi Ecclesiastici
Piazza B. Cairoli 117
00186 Roma, Italia
tel.: +39 06 688 037 50
e-mail: romapise@gmail.com
strona: <http://pisk.jezuici.pl/>

Punkt Konsultacyjny
ul. Rakowiecka 61
02-532 Warszawa
tel.: +48 22 542 88 86
e-mail: pisk@jezuici.pl

ISBN 978-83-915544-5-6